

Olovligt hinder på enskild väg

Henrik Franzén

copyright © Henrik Franzén

Fastighetsvetenskap
Lunds Tekniska Högskola
Lunds Universitet
Box 118
221 00 Lund

ISRN/LUTVDG/TVLM 10/5199 SE

Olovligt hinder på enskild väg

Olovligt hinder på enskild väg

Unlawful barrier on private road

Examensarbete utfört av/ Master of science Thesis by:

Henrik Franzén, Civilingenjörsutbildning, Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Opponent/Opponent:

Per Larsson, Civilingenjörsutbildning, Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Victoria Zielonka, Civilingenjörsutbildning, Lantmäteri, LTH, Lunds Universitet

Handledare/Supervisor:

Fredrik Warnquist, Universitetsadjunkt, Fastighetsvetenskap, LTH, Lunds Universitet

Samuel Norrlin, Länslantmätare, Lantmäteriet Vetlanda

Examinator/Examiner:

Ulf Jensen, Professor, Fastighetsvetenskap, LTH, Lunds Universitet

---

Nyckelord:

Särskild handräckning, servitut, enskild väg, hinder

Keywords:

Special executive, easement, private road, barrier

Olovligt hinder på enskild väg

Abstract

The purpose of this examination paper is to declare the different alternatives a person has when he or she is unlawfully prevented from using a private road. This report also covers regulations for different rights to a private road and the enforcement authority different judicial assistance.

If a landowner closes a private road, which is also used by others, there are three main measures to remove the barrier and get the private road re-opened. These three measures are; ordinary executive, special executive or ordinary procedure. There is beside the three above mentioned measures also, in case of emergency, the possibility to remove the barrier yourself without permission. The cadastral authority often receives questions regarding the right to remove barriers across private roads but the enforcement authority is the one who can answer.

When a private road has been closed, the first thing to do is to investigate if anybody besides the landowner has the right to use the private road. If a right exists, the barrier can be removed. The most obvious rights are the ones which are registered in the real property register. The real property register includes easements which the cadastral authority has formed and some written agreements settled between property owners. A right to use a private road can also arise through oral utility easement. The oral utility easement arises through passivity from the property owner who wants to close the private road. If a property owner has approved a person to use a private road during a very long time, even if he did not have the right to do so, it is plausible to assume that an agreement once has been settled. However, the person has to prove that he has been using the private road for a long time, which in practice means that he has been using the private road regularly over the last 20 years.

When it is proven that a right to use the private road exists, it is due to decide which measure to use to get the private road re-opened. By the special executive or regular executive, a summary trial procedure is applied, which is faster, cheaper and simpler than the ordinary trial process. Special executive is the most common measure when a private road is closed and is used if the applicant can prove in writing that he has the right to drive on the private road or have used the private road for a long time. The ordinary executive can be used if the applicant wants to get the underlying legal relationship legally settled. It is used when the defendant does not voluntarily admit, though he has nothing to object to the requirement. Ordinary trial procedure is used more often when the applicant wishes to get the underlying legal relationship legally settled and the parties are in conflict with each other.

If it is proven that a right does not exist, you can still get the private road re-opened by applying for a road mission at the cadastral authority. If there are several properties which need to use the private road a joint facility can be settled or if a smaller number of properties are involved an easement for the private road can be settled, also by the cadastral authority.

Olovligt hinder på enskild väg

Sammanfattning

Examensarbetets syfte är att redogöra för de olika alternativ en person har som olovligt hindras från en enskild väg. Redogörelsen omfattar regler för olika rätt till väg samt kronofogdemyndighetens olika handräckningsförfaranden.

Lantmäteriet får ofta frågor angående rätten att ta bort hinder över vägar men den kunskapen besitter kronofogdemyndigheten. Ifall en markägare stänger av en enskild väg över sin fastighet som även används av andra finns det tre alternativ för att undanröja hindret och få vägen öppnad igen. Det är genom vanlig handräckning, särskild handräckning eller ordinärt rättegångsförfarande. Om nöd föreligger, vilket innebär fara för liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse finns möjligheten att direkt få rätt att ta bort bommen själv, annars är särskild handräckning den vanligaste åtgärden vid olovligt hindrande av enskilda vägar.

Det som först behöver undersökas i de fall en person har avstängt en enskild väg är att se om någon annan har en rätt att köra på vägen. Finns det en bakomliggande rättighet kan hindret tas bort. De mest uppenbara rättigheterna är de som är registrerade i fastighetsregistret, vilka är alla servitut som lantmäteriet och domstolar har bildat (officialservitut) och vissa skriftliga avtal som är skrivna mellan fastighetsägare (avtalservitut). En rätt till enskild väg kan även ha bildats genom ett muntligt nyttjanderättsavtal som bildats genom passivitet från den fastighetsägare som vill stänga av vägen. Om en fastighetsägare tillåtit en person att köra på en enskild väg under lång tid, fast personen inte egentligen har någon rätt till det, kan man genom presumtion utgå från att ett avtal eller en överenskommelse en gång har träffats. Personen måste dock kunna bevisa att han har använt vägen under lång tid, vilket i praktiken innebär att han måste ha kört på vägen regelbundet i 20 år.

Då det är utrett ifall en rätt finns för någon att använda den aktuella vägen är det sedan dags att bestämma sig för vilken åtgärd som man ska vidta för att öppna vägen igen. Vid särskild handräckning eller vanlig handräckning tillämpas ett summariskt rättegångsförfarande vilket är snabbare, billigare och enklare än den ordinära rättegångsprocessen. Särskild handräckning är den vanligaste åtgärden vid avstängning av vägar och används om sökanden kan bevisa skriftligt att han har rätt att köra på vägen eller har använt vägen under lång tid. Vanlig handräckning kan användas om sökanden vill få det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort som svaranden inte frivilligt erkänner fast han inte har något i sak att invända emot kravet. Ordinärt rättegångsförfarande används oftast då sökanden vill få det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort och parterna är i tvist med varandra.

Sökanden har två olika alternativ att välja på vid mål om särskild handräckning beroende på bevisläget. Det första alternativet är åläggande för svaranden att sökandens besittning egenmäktigt rubbats. Vilket innebär att sökanden inte längre har rätt att köra på vägen. Sökanden måste ha kört på vägen under lång tid (20 år) för att kronofogdemyndigheten ska meddela positivt utslag. Det andra alternativet är att bevisa att utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligt

Olovligt hinder på enskild väg

---

hindras. Vilket innebär att svaranden hindrar sökanden att använda vägen vilket han har rätt till. Har sökanden något slags avtal eller överenskommelse som kan bevisas beviljar i allmänhet kronofogdemyndigheten ansökan.

Finns det ingen rätt att använda en enskild väg, kan en person ansöka hos Lantmäteriet om en anläggningsförrättning enligt anläggningslagen för att få rätt att använda den enskilda vägen. Är det flera fastigheter som använder vägen kan en gemensamhetsanläggning inrättas eller om det är ett mindre antal fastigheter inblandade kan ett servitut avseende väg inrättas enligt 49 § anläggningslagen. För att lantmäteriet skall bilda vägrätt för sökanden krävs det bland annat att anläggningslagens lämplighetsvillkor är uppfyllda.

Förord

Med detta examensarbete avslutar jag min utbildning till civilingenjör inom lantmäteri vid LTH, Lunds Universitet.

Idén till arbetet fick jag av Samuel Norrlin från Lantmäteriet i Vetlanda som jag vill rikta ett stort tack till för råd och stöd som jag fått. Även ett stort tack till Anders Brattgård på kronofogdemyndigheten i Uddevalla som svarat på frågor och hjälpt mig förstå den särskilda handräkningsprocessen samt till min andra handledare Fredrik Warnquist som gett mig tips och idéer.

Till sist vill jag tacka alla andra som har hjälpt mig under arbetets gång.

Vetlanda 2008-12-01
Henrik Franzén

Olovligt hinder på enskild väg

Innehållsförteckning

Lagar.....	13
Förkortningar.....	13
1 Inledning.....	15
1.1 Bakgrund.....	15
1.2 Syfte.....	15
1.3 Frågor som ska besvaras.....	15
1.4 Metod.....	16
1.5 Avgränsningar.....	16
1.6 Källkritik.....	16
2 Vägrätt på enskilda vägar.....	17
2.1 Nyttjanderätt.....	17
2.1.1 Allmänt om nyttjanderätt.....	17
2.1.2 Olika slags nyttjanderätter.....	17
2.1.3 Upplåtelse.....	18
2.1.4 Upphävning.....	19
2.1.5 Fastighetsöverlåtelse.....	19
2.2 Servitut.....	19
2.2.1 Allmänt om servitut.....	19
2.2.2 Upplåtelse avtalsservitut.....	20
2.2.3 Upplåtelse officialservitut.....	20
2.2.4 Upphävning avtalsservitut.....	20
2.2.5 Upphävning officialservitut.....	21
2.2.6 Fastighetsöverlåtelse.....	21
2.3 Urminnes hävd.....	21
3 Summarisk process.....	23
3.1 Allmänt om summarisk process.....	23
3.2 Betalningsföreläggande och vanlig handräckning.....	23
3.2.1 Översikt.....	23
3.2.2 Allmän beskrivning om processen i ett betalningsföreläggande- eller vanligt handräckningsfall.....	24
3.3 Särskild handräckning.....	25
3.3.1 Syftet med särskild handräckning.....	25
3.3.2 Äldre lagstiftning.....	25
3.3.3 Tillämpningsområde 4 § BfL.....	26
3.3.4 Ansökan.....	27
3.3.5 Interimistiskt beslut BfL 63 §.....	28
3.3.6 Handläggningen hos KFM.....	28
3.3.7 Utslag eller beslut.....	29
3.3.8 Överklagande.....	30
3.3.9 Verkställighet.....	30
3.3.10 Sammanställning särskild handräckning.....	31
4 Vägrättighet.....	33
4.1 Bildande av vägrättighet fastighetsägare mellan.....	33
4.2 Vägrättighet enligt anläggningslagen.....	33
4.2.1 Gemensamhetsanläggning.....	33

Olovligt hinder på enskild väg

4.2.2 Vägservitut.....	34
4.2.3 Lämplighetsvillkor 5-11 §§ AL.....	34
5 Intervjuer.....	35
5.1 Anders Brattgård	35
5.1.1 Ansökan.....	35
5.1.2 Delgivning.....	35
5.1.3 Interimistiskt beslut.....	35
5.1.4 Kronofogden fattar ett beslut.....	36
5.1.5 Verkställighet.....	36
5.1.6 Handläggningstider.....	36
5.1.7 Polisens roll vid avstängning av väg.....	36
5.2 Samuel Norrlin.....	37
5.3 Eije Sjödin.....	38
6 Rättsfall.....	39
6.1 NJA 2004 s. 288 Rätt till skäligen uppsägningstid.....	39
6.2 NJA 1999 s. 474 Bevisning särskild handräckning.....	39
6.3 NJA 1902 s.68 Revirförvaltningen fick inte stänga av väg.....	40
6.4 NJA 1940 s.52 Bolaget fick inte stänga av väg.....	40
6.4 NJA 1979 s.44 Fick inte rätt att köra på vägen.....	40
6.5 LM 00:18 Överklagande av anläggningsbeslut.....	41
6.6 RH 1989:112 Urminnes hävd.....	41
6.7 ÖÅ 133-08 Öppningen i gärdesgården.....	41
6.8 NJA 1968 s.411 Rätt till väg.....	42
6.9 Ä 1707-07 50 år gammalt servitut inte för gammalt.....	42
6.10 NJA 1974 s. 621 Rätt att sätta upp grind.....	42
6.11 NJA 1962 s. 704 Rätt att sätta upp två grindar.....	43
7 Analys.....	45
7.1 Det bakomliggande rättsförhållandet till en väg.....	45
7.2 Vilken processform ska väljas då väg är avstängd.....	46
7.2 Särskild handräckning.....	47
7.2.1 Sökandens besittning har egenmäktigt rubbats.....	47
7.2.2 Utövningen av sökandens rätt till viss egendom olovligen hindras.....	49
7.2.3 Vad en härskande fastighet får acceptera.....	50
7.2.4 Sammanställning beviskrav	50
7.3 Finns det fall där man kan ta bort bommen själv.....	51
7.4 Bildande av vägrättighet enligt AL.....	51
8 Slutsats.....	53
9 Källförteckning.....	55

Lagar

AL	Anläggningslagen, (1973:1149)
BfL	Lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning
BRB	Brottsbalken, (1962:700)
ExL	Expropriationslagen, (1972:719)
FBL	Fastighetsbildningslag, (1970:988)
JB	Jordabalken, (1970:994)
JP	Promulgationslagen (1970:995) till JB
RB	Rättegångsbalken, (1942:740)
SFL	Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter
UB	Utsökningsbalken, (1981:775)
UL	Utsökningslagen, (1877:31)
VägL	Väglagen, (1971:948)
ÄJB	Äldre jordabalken, i 1734 års lag

Förkortningar

FD	Fastighetsdomstolen
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätten
K.B.	Konungens befattningshavare
KFM	Kronofogdemyndigheten
LM	Lantmäteriet
TR	Tingsrätten

Olovligt hinder på enskild väg

---

1 Inledning

1.1 Bakgrund

LM får ofta frågor angående rätten att stänga av vägar och sätta upp eller ta bort vägbommar. Inom lantmäteriet finns en stor kunskap om hur rätt till väg nyskapas och hur det utreds vilka rättigheter som finns. Däremot saknas kunskap om hur en markägare försvarar sina befintliga rättigheter, exempelvis hur en markägare som har en befintlig rätt att köra på en väg ska agera om hans granne stänger av vägen med en bom.

Dessa frågor angående rätten att stänga av vägar och sätta upp eller ta bort vägbommar handlar främst om enskilda vägar. Enskilda vägar är alla vägar som inte regleras genom bestämmelserna i VägL. Drygt en fjärdedel av dessa enskilda vägar får statsbidrag för att genom enskild väghållning hålla vägen öppen för främmande trafik/genomfartstrafik, vilket innebär att vägen inte får stängas av. Problemet med att vägar stängs av gäller därför främst enskilda vägar utan statsbidrag.

Efter den 1 januari 1992 är det KFM som genom en handräckningsprocess beslutar om en person har haft rätt att sätta upp en bom eller ej över en väg. Det vanligaste är att beslutet fattas genom särskild handräckning. Särskild handräckning är en process som syftar till att tillgodose kravet på att en rubbad besittning skall kunna återställas snabbt och det utan att det bakomliggande rättsförhållandet behöver utredas.

Det bakomliggande rättsförhållandet för en person/fastighetsägare som har rätt att använda en viss väg skiljer sig. Det kan vara allt från ett officialservitut inskrivet i fastighetsregistret till en muntlig överenskommelse som träffades i samband med att vägen anlades.

1.2 Syfte

Examensarbetet syftar till att redogöra för de olika alternativ en person har som olovligen hindras från en enskild väg. Redogörelsen omfattar regler för olika rätt till väg samt kronofogdemyndighetens olika handräckningsförfaranden.

1.3 Frågor som ska besvaras

- Vad kan det föreligga för något bakomliggande rättsförhållande?
- Vad menas med lång tids nyttjande?
- Vad är alternativen då en markägare stänger av en väg?
- Vilka slags bevis krävs för att få en exekutionstitel utfärdad genom den särskilda handräckningsprocessen?

Olovligt hinder på enskild väg

- Hur går verkställighet till när det gäller besittningsrubbnings?
- Finns det vissa fall där man ha rätt att ta bort bommen själv, t ex när man är instängd?

1.4 Metod

För att kunna uppfylla syftet behövs en förståelse hur processen med särskild handräckning enligt BfL går till. Litteratur som har studerats är propositionen till lagrummet och litteratur som behandlar ämnesområdet. Med detta skapas en förståelse för den särskilda handräckningsprocessen. Litteratur har främst använts för att beskriva olika slags rättigheter till väg samt hur LM bildar rättigheter.

Intervjuer har gjorts med ett fåtal personer som är yrkesverksamma inom det särskilda intervjuområdet för att få en djupare förståelse hur processerna går till i praktiken.

En rättsfallsundersökning har gjorts för att leta fram intressanta rättsfall som hjälper till att besvara syftet. I analysen besvaras de frågor som ställts upp och även syftet med rapporten.

1.5 Avgränsningar

Examensarbetet ska behandla vad som gäller vid hindrande av väg och bildande av vägrätt. Insikt i olika slags vägrättigheter behövs för att förstå examensarbetet men alla vägrättigheter är i brist av tid inte uppräknade i examensarbetet, exempelvis rättigheter som bildats genom ExL. Vägar där det finns en samfällighet är inte heller behandlat i examensarbetet. Begränsning görs även att det handlar bara om enskilda vägar som olovligen hindras för motordrivna fordon, allemansrätten berörs inte i examensarbetet. Vad det aktuella hindret specifikt består av, t.ex. om det är fast, rörligt eller uppgrävt tas inte upp utan allt ses som hinder. Med hinder menas att det är något som hindrar framkomligheten på vägen och som är anlagt med flit.

Ordinärt rättegångsförfarande antas vara allmänt känt.

1.6 Källkritik

I början av examensarbetet inriktades arbetet främst mot handräckningsprocessen hos KFM och i efterhand las lite för mycket tid ner för att beskriva den processen. Detta innebar att inte tillräcklig tid fanns för att granska alla rättsfall då det gäller vilken bakomliggande rätt som finns för en person att använda en viss väg. En del äldre rättsfall var svåra att få tag på då de inte fanns digitaliserade och av begränsad tid har jag valt att inte leta rätt på dem. Intervjuer har inte skett med så många personer men de är experter på sina områden.

2 Vägrätt på enskilda vägar

Enskilda vägar är alla vägar som inte är allmänna vägar. Allmänna vägar är de vägar som regleras genom bestämmelserna i VägL.¹ Drygt en fjärdedel av de enskilda vägarna får statsbidrag till enskild väghållning för att vägarna hålls öppna för främmande trafik/genomfartstrafik. Eftersom det krävs att dessa enskilda vägar med statsbidrag hålls öppna för trafik får de inte stängas av, vilket innebär att det är på enskilda vägar utan statsbidrag där avstängning av vägar främst sker.² Till enskild väg finns det ofta knutet olika slags vägrättigheter. Dessa vägrättigheter är antingen knutna mellan en fastighetsägare och en person, nyttjanderätter, eller enbart mellan fastigheter, servitut. Vägrättigheterna kan även skapas genom lång tids nyttjande av en väg, urminnes hävd. Vidare i kapitlet beskrivs olika slags vägrättigheter.

2.1 Nyttjanderätt

2.1.1 Allmänt om nyttjanderätt

En nyttjanderätt innebär en positiv rätt som gäller i fast egendom och rättigheten ska vara upplåten av en fastighetsägare till annan person (nyttjanderättsinnehavaren). Fast egendom är fastighet, fastighetstillbehör, byggnadstillbehör och industritillbehör, JB 2 kap. Nyttjanderätt till lös egendom behandlas inte av JB regler, förutom när det gäller hus på ofri grund som upplåts genom hyresrätt, JB 7 kap 2 §. Objektet för upplåtelsen måste vara ett faktiskt område i fastighet eller samfällighet. Rättighet som upplåts i andel av fastighet eller fastighets andel i mark som är samfällad är inte att betrakta som en nyttjanderätt, JB 7 kap 9 §. Det område som upplåts är det område som nyttjanderätten belastar.³

2.1.2 Olika slags nyttjanderätter

Reglerna om nyttjanderätter i JB behandlas i kapitlen 7-12. I kapitel 7 ges allmänna regler om nyttjanderätter och i kapitlen 8-12 ges bestämmelser om arrenden och hyra. Det skiljs på partiell och total nyttjanderätt. Total nyttjanderätt är vanligast arrenden och hyra som innebär att fastighetsägaren i upplåtelsen överfört besittningen till det upplåtna objektet till nyttjanderättsinnehavaren. Nyttjanderättsinnehavaren förfogar då ensam över det upplåtna området. Partiell nyttjanderätt innebär däremot ingen besittning för nyttjanderättsinnehavaren utan han får endast nyttja objektet i ett visst avseende medan fastighetsägaren behåller besittningen över området och kan bruka objektet i andra avseenden än vad som gäller för upplåtelsen. Partiella nyttjanderätter regleras enbart i 7 kap JB och detsamma gäller nyttjanderätter utan ersättning, benefik nyttjanderätt, eftersom i en hyra eller ett arrende ingår som förutsättning att ersättning utgår.⁴

---

¹ CD Fastighetsbildning 2008:3 \ Handböcker \ Ersättningshandboken \ 3 Värderingsprinciper \ 3.2 Rättighetsupplåtelser \ 3.2.6 Upplåtelse för vägar

² Riksförbundet enskilda vägar (2009a)

³ Larsson & Synnergren, s.31

⁴ Larsson & Synnergren s.43

Olovligt hinder på enskild väg

Det finns en del nyttjanderätter som inte helt passar in på definitionen av en nyttjanderätt. Dessa benämns ibland oäkta nyttjanderätter och definieras i följande paragraf:

JB 7 kap 3 § 1 st Av fastighetsägaren åt annan upplåten rätt att avverka skog på fastigheten eller att tillgodogöra sig alster av fastigheten eller dennes naturtillgångar eller att jaga eller fiska på fastigheten är att anse som nyttjanderätt, även om med rättigheten icke är förenad rätt att i övrigt nyttja fastigheten. Lag (1970:994)

De oäkta nyttjanderätterna är rättigheter som antingen är upplåtna till viss person, varvid de utgör en nyttjanderätt, eller till förmån för viss fastighet, varvid de utgör servitut.⁵ De servitutsavtal som inte uppfyller kraven i JB 14 kap 1 § eller i JB 14 kap 5 § är i princip gällande som en allmän nyttjanderätt. För att bilda ett servitut krävs det att främjar en ändamålsenlig markanvändning och avser en ändamålsenlig markanvändning för den härskande fastigheten, JB 14 kap 1 §.⁶

2.1.3 Upplåtelse

Ett allmänt nyttjanderättsavtal kan träffas både skriftligt eller muntligt med undantag för fiskearrendeavtal som endast kan ske skriftligen. Ett muntligt nyttjanderättsavtal är svårt att bevisa, därför bör skriftliga avtal skrivas för den som påstår att det föreligger ett avtal måste också bevisa att ett sådant föreligger. För att upplåtelsen ska vara giltigt krävs ett avtal i någon form, vilket innebär att nyttjanderätt genom hävd eller sedvana inte erkänns av svensk lag.⁷

Ett avtal om upplåtelse av annan nyttjanderätt än tomträtt är inte bindande längre än 50 år från det avtalet slöts, förutom då det gäller upplåtelse inom detaljplan eller jordbruksarrende som är bindande i högst 25 år, JB 7 kap 5 §. En upplåtelse som sker på bestämd tid upphör oftast vid avtalstidens utgång. Upplåtelse av en nyttjanderätt som inte är jordbruksarrende kan även upplåtas för nyttjanderättsinnehavarens livstid och gäller därmed utan begränsning i tiden. Sker upplåtelsen utan tidsbegränsning kan den gälla antingen för all framtid eller tills vidare. Gäller avtalet tills vidare kan det sägas upp med iakttagande av skälig uppsägningstid. Gäller avtalet för all framtid kan det endast sägas upp under speciella förutsättningar. Med all framtid menas nyttjanderättsinnehavarens livstid, då nyttjanderättsinnehavaren är död kan inte rättigheten gälla längre.⁸

---

⁵ Larsson & Synnergren, s.55

⁶ Larsson & Synnergren, s.65

⁷ Larsson & Synnergren, s.68

⁸ Larsson & Synnergren, s.73

2.1.4 Upphävning

För en allmän nyttjanderätt finns det inga lagregler om förverkande av en nyttjanderätt. I avtalet bör det skrivas in vad som gäller vid avtalsbrott annars gäller enbart allmänna rättsprinciper. Vilket innebär att den drabbade parten kan säga upp avtalet och begära skadestånd om avtalsbrottet är av väsentlig betydelse. Är avtalet upplåtet på bestämd tid upphör det vid avtalstidens utgång och ingen uppsägning behöver ske. Är avtalet istället upplåtet på obestämd tid gäller vid uppsägning att hänsyn ska tas till vad som är en skälig uppsägningstid.⁹

2.1.5 Fastighetsöverlåtelse

Vid överlåtelse av fastighet finns det i JB 7 kap 11-15 §§ regler för nyttjanderättens bevarande. Är en nyttjanderätt inskriven i fastighetsregistret gäller nyttjanderätten mot tredje part, vilket innebär att nyttjanderättigheten består vid fastighetsöverlåtelse. En fastighetsägare är skyldig att göra förbehåll för nyttjanderätter eller servitut som inte är inskrivna för att rättigheterna ska gälla mot den nya ägaren, JB 7 kap 11 § 1st. Även om förbehåll ej skett gäller för arrende och hyra upplåtelsen om den är skriftlig och tillträde har ägt rum innan fastighetsöverlåtelsen, JB 7 kap 13 § 1st. Nyttjanderätten gäller även om den nya ägaren vid fastighetsöverlåtelsen ägde eller borde ägt kännedom om upplåtelsen, JB 7 kap 14 § 1st.¹⁰

2.2 Servitut

2.2.1 Allmänt om servitut

Ett servitut är en rätt för en fastighet att på visst bestämt sätt utnyttja en annan fastighet för att tillgodose olika kompletterande behov. Ett servitut kan antingen bildas genom avtal mellan fastighetsägare, avtalsservitut, eller genom beslut av myndigheter eller domstol, officialservitut. Ett servitut kan antingen vara lokaliserat, vilket avser ett visst bestämt utrymme, eller olokaliserat, vilket innebär att servitut inte har något bestämt utövningsområde. De grundläggande kraven för att kunna bilda ett servitut finns i JB 14 kap 1 §. För avtalsservitut behöver två krav vara uppfyllda för att ett servitut ska kunna bildas och det är att:¹¹

- Servitutet främjar en ändamålsenlig markanvändning.
- Servitutet skall vara av stadigvarande betydelse för den härskande fastigheten.

För ett officialservitut gäller utöver kraven för bildande av ett avtalsservitut att servitutet skall vara av väsentlig betydelse för fastighets ändamålsenliga användning, FBL 7 kap 1 § 1st. Med uttrycket ”väsentlig betydelse” menas vid bildande av servitutet skall ett större positivt värde uppstå för den härskande fastigheten än det negativa värde som den tjänande fastigheten får.¹²

Ett officialservitut skrivs alltid in i fastighetsregistret vid bildandet medan ett avtalsservitut först offentlig genom inskrivning i den belastade fastigheten som

---

⁹ Larsson & Synnergren, s.74

¹⁰ Larsson & Synnergren, s.334

¹¹ Nilsson, s.24

¹² Nilsson, s.80

Olovligt hinder på enskild väg

redovisas i fastighetsregistret. Ett avtalsservitut behöver dock inte skrivas in i fastighetsregistret för att få rättsverkan.¹³ Uppstår tvist om ett servitut gäller och i vilket omfattning kan det lösas genom att ansöka om fastighetsbestämning hos LM om det sker i samband med annan åtgärd, FBL 14 kap 1 §. Det går också bra genom ett ordinärt rättegångsförfarande.

Ett servitut kan vara antingen positivt eller negativt. Ett positivt servitut är en rätt att använda någonting på en annan fastighet för att tillgodose olika kompletterande behov. Exempelvis köra på en väg eller hämta vatten ur en brunn på en annan fastighet. Ett negativt servitut är istället att en fastighet förbinder sig till att använda sin egna fastighet på ett visst sätt, exempelvis att ett område måste vara fritt från träd eftersom den härskande fastigheten vill ha utsikt. Det är allt mer ovanligt att negativa servitut bildas så de positiva servituten är den dominerande formen.¹⁴

2.2.2 Upplåtelse avtalsservitut

Enligt JB 14 kap 5 § upplåts ett avtalsservitut endast skriftligen och i avtalet ska det anges den tjänande och härskande fastigheten samt innehålla upplysning om ändamålet. De servitutsavtal som inte uppfyller kraven i JB 14 kap 5 § är inte giltiga som ett servitut, utan är i regel en allmän nyttjanderätt. Innan den nya jordabalken infördes den 1 januari 1972 fanns det inga formkrav för bildande av servitut, vilket innebar bland annat att muntliga servitut var tillåtna.¹⁵ Enligt JP 34 § gäller att servitut som upplåtits före JB ikraftträdande äger äldre bestämmelser fortfarande tillämpning, vilket innebär att formkravet i JB 14 kap 5 § inte gäller för de äldre servituten. Eftersom det inte fanns något formkrav innan 1 januari 1972 förekom det att den person som ägde den härskande fastigheten ofta i kontraktet angav sitt egna namn istället för den härskande fastighetens namn. Genom granskning av upplåtelseavtalet gjordes en avvägning om avtalet avsåg en personlig rätt för den härskande fastighetens ägare eller om det avsåg att komplettera en viss av honom ägd fastighet med ett servitut.¹⁶ Ett servitutsavtal kan upplåtas utan begränsning i tiden, JB 7 kap 6 § 1 st.

2.2.3 Upplåtelse officiälservitut

Ett officiälservitut bildas vid förrättning av LM och de är ansvariga att kontrollera förutsättningarna för ett servitut, FBL 4 kap 25 §. Servitutsbildning kan ske enligt FBL eller i vissa fall enligt AL. Det är inte tillåtet med tidsbegränsning vid bildande av servitutet, FBL 7 kap 1 § 2 st.

2.2.4 Upphävning avtalsservitut

Ett avtalsservitut kan hävas om den härskande fastighetens ägare överskridit sin rätt eller någon av parterna i ett servitutsförhållande åsidosatt sina skyldigheter och inte återställt vad som skadats, JB 14 kap 7 §. Är skadan av väsentlig betydelse får avtalet hävas, JB 14 kap 8 §. Hävning kan också ske då ersättning för servitutet inte betalats

¹³ Julstad, s.37

¹⁴ Julstad, s.37

¹⁵ Hillert, s.25

¹⁶ Hillert, s.28

Olovligt hinder på enskild väg

---

inom rätt tid om skadan inte är av ringa betydelse, JB 14 kap 9 §. För att häva servitutet skall det snarast meddelas till motparten, JB 14 kap 10 §.

2.2.5 Upphävning officialservitut

Upphävande av officialservitut får ske som fristående åtgärd eller tillsammans med annan fastighetsbildningsåtgärd. Regler om upphävandet finns i FBL 7 kap 5 §. Om ett servitut hindrar en ändamålsenlig användning av en fastighet och det kan inte lösas med en ändring får det upphävas. Har det skett ändrade förhållande så att servitutet är onyttigt för den härskande fastigheten kan det med leda till upphävande. Upphävande kan även ske om nyttan är liten i förhållande till belastningen på den tjänande fastigheten.¹⁷

2.2.6 Fastighetsöverlåtelse

Ett inskrivet avtalsservitut gäller mot tredje part om det är inskrivet i fastighetsregistret medan ett officialservitut alltid gäller mot tredje part. En fastighetsägare är skyldig att göra förbehåll för servitut som inte är inskrivna för att rättigheterna ska gälla mot den nya ägaren, JB 7 kap 11 § 1st. Nyttjanderätten gäller även om den nya ägaren vid fastighetsöverlåtelsen ägde eller borde ägt kännedom om upplåtelsen, det vill säga varit i ond tro, JB 7 kap 14 § 1st. Med ond tro menas att vid en fastighetsöverlåtelse borde förvärvaren ägt kännedom om upplåtelsen, vilket innebär att han har undersökningsplikt.¹⁸ JB 14 kap 1 st tillämpas även i fråga om upplåtelse av servitut som skett innan JB ikraftträdande om fastighetsöverlåtelsen skett efter 1 januari 1972, JP 36 §. Detta innebär att ett muntligt servitut kan vid en fastighetsöverlåtelse gälla mot den nya ägaren ifall han är i ond tro om servitutets existens.¹⁹

2.3 Urminnes hävd

I ÄJB fanns bestämmelser om urminnes hävd som kunde avse rättighet av servitutskaraktär. Bestämmelserna gäller fortfarande där urminnes hävd uppstår innan JB:s ikraftträdande enligt 6 § JP. Reglerna för urminnes hävd finns i 15 kap ÄJB och definitionen lyder enligt följande:

ÄJB 1 § Det är urminnes hävd: där man någon fast egendom eller rättighet i så lång tid okvald och ohindrad besutit, nyttjat och brukat haver, att ingen minnes, eller av sanna sago vet, huru hans förfäder, eller fångesmän först därtill komne äro. Äldre jordabalken, i 1734 års lag..

Urminnes hävd måste ha utövats under en mycket lång tid men minst två mansåldrar (90 år). Urminnes hävd gäller inte mark som ligger inom den egna byns gränser, ÄJB 15 kap 2 §. Beviskraven för urminnes hävd är mycket höga, bestämmelsen finns i 15 kap 4 § ÄJB och lyder såhär:

---

¹⁷ Nilsson, s.101

¹⁸ Nilsson, s.56

¹⁹ Hillert, s.29

Olovligt hinder på enskild väg

ÅJB 4 § Förebär någon urminnes hävd, som klandrad varder; vise då med gamla och laggillda brev och skrifter, eller trovärdiga män, de där om orten väl kunniga äro, och på ed sin vittna kunna, att de varken själva veta, eller av andra hört, någon tid annorlunda varit hava. Gitter han det ej; vare då den är hävd utan kraft och verkan. Äldre Jordabalken, i 1734 års lag.

Eftersom urminnes hävd ska ha uppstått innan JB:s ikraftträdande så ska ägare till en fastighet ha använt en väg sedan 1882, dvs. 126 år. Det borde med åren bli svårt att bevisa att det har skett eftersom de män som skulle kunna ge ett trovärdigt vittnesmål minskat med åren.²⁰

---

²⁰ CD Fastighetsbildning 2008:3 \ Handböcker \ Handbok FBL \ 14 Fastighetsbestämmelser \ Hävd

3 Summarisk process

Detta kapitel behandlar det summariska rättegångsförfarandet som handläggs av KFM. Kapitlet behandlar särskilt särskild handräckning som är den vanligaste åtgärden att ansöka om för att öppna en avstängd väg.

3.1 Allmänt om summarisk process

Den summariska processen är ett snabbare, enklare och ett billigare rättegångsförfarande än det ordinära rättegångsförfarandet. Det finns tre olika processformer som den sökande parten kan yrka på nämligen betalningsföreläggande, vanlig handräckning och särskild handräckning, BfL 1 §. Den summariska processen handläggs sedan 1/1 1992 då BfL trädde i kraft av KFM och dessförinnan av tingsrätten. Divisionen inom KFM som har hand om summarisk process heter SUPRO och de är lokaliserade på fem orter i landet nämligen Uddevalla, Luleå, Visby, Umeå och Gävle. På varje ort finns det tre jurister som handlägger särskilda handräckningsärenden och det inkommer ca 500 ansökningar per år i landet, varav cirka 20-40 stycken berör avstängning av enskilda vägar. Detta kan jämföras med ca 800 000 mål med betalningsföreläggande. Den nya lagen har bidragit till ett snabbare förfarande hos myndigheterna eftersom KFM meddelar både utslag och verkställer utslaget. Den summariska processen handläggs genom skriftväxling så något sammanträde hos KFM äger inte rum.

Processen med betalningsföreläggande och vanlig handräckning handläggs på ungefär samma sätt medan särskild handräckning handläggs annorlunda. Största skillnaden är att handläggningen i ett betalningsföreläggande- eller vanligt handräckningsfall bygger på att varje bestridande från svaranden medför att målet måste överlämnas till tingsrätt för att avgöras i sak. Målen om särskild handräckning avgörs av KFM även om den svarande parten bestrider ansökningen.²¹ Lagakraftvunna utslag i vanlig handräckning skall vinna rättskraft medan utslag i särskild handräckning inte skall utgöra hinder för en ny prövning.²²

3.2 Betalningsföreläggande och vanlig handräckning

3.2.1 Översikt

Processen med betalningsföreläggande syftar till att klargöra om svaranden har någon invändning mot sökandens krav och möjliggöra snabb verkställighet i sådana fall där det inte föreligger någon tvist mellan parterna. En ansökan om betalningsföreläggande kan endast avse penningfordran. Krav på andra fordringar såsom ersättning för kost, logi eller arbetsprestationer kan inte handläggas i denna processform. Detta för att ingen utredning görs utanför de inkomna handlingarna till KFM. Penningfordran skall dessutom vara förfallen till betalning vid tidpunkten för ansökan. Om fordringen inte är förfallen skall KFM avvisa ansökan.

---

²¹ Kronofogden (2008a) s.40

²² Prop. 1989/90:85 s.32

Olovligt hinder på enskild väg

Syftet med vanlig handräckning är att sökanden ska kunna få ett verkställbart avgörande, som kan vinna rättskraft. Processen används då sökande parten inte frivilligt får den svarande parten att vidta en åtgärd som han inte kan ha några skäl att invända i sak mot kravet.²³ Det finns två olika tillämpningsområden för vanlig handräckning. Det första är avhysning, dvs. föreläggande för en tidigare ägare eller nyttjanderättshavare att flytta från fast egendom, bostadslägenhet eller annat utrymme i byggnad när besittningsrätten har upphört, BfL 3 § 1st 1pkt. Den andra punkten handlar om att svaranden ska fullgöra något annat än betalning, och något annat än avhysning exempelvis när svaranden vägrar lämna tillbaka en leasingbil, BfL 3 § 1st 2pkt. En viktig faktor är att tidpunkten för fullgörelsen måste ha inträtt.

3.2.2 Allmän beskrivning om processen i ett betalningsföreläggande- eller vanligt handräckningsfall

Processen fungerar så att en sökande part lämnar in en skriftlig ansökan till KFM att en motpart, svarande, skall åläggas att fullgöra en förpliktelse, ett föreläggande. Avgiften för ansökan är i nuläget (2008-11-26) 300 kronor.²⁴ Yrkandet avser någon av de två processformerna betalningsföreläggande eller vanlig handräckning, BfL 1 §. Det går även att ansöka om både vanlig handräckning och betalningsföreläggande om de stöder sig väsentligt på samma grund, exempelvis fall för både avhysning och betalning av förfallna hyror för en hyresgäst, BfL 13 §. Det är viktigt att i ansökan ange sitt yrkande och grund för det, BfL 10 §. Yrkandet skall vara klart och tydligt och det ska inte finnas några tveksamheter vad den sökande parten önskar. I handräckningsfall är det extra viktigt att yrkandet är grundligt så en förrättningsman skall kunna identifiera egendomen vid ett verkställighetsfall. Med grunden menas det rättsliga förhållandet som bevisar att svaranden är skyldig att fullgöra sin förpliktelse och ha möjlighet att identifiera kravet.²⁵

Arbetsgången när en ansökan om betalningsföreläggande och/eller vanlig handräckning inkommer till KFM är att den diarieförs i deras betalningsföreläggande- och handräckningsdatabas. En handläggare bedömer ifall ansökan uppfyller de krav som gäller för att tas upp för behandling, BfL 18 §. Är ansökan bristfällig kan handläggaren förelägga sökanden att komplettera ansökan och gör sökanden inte det kan ansökan avvisas av myndigheten, BfL 20 §. När ansökan är godkänd skickar handläggaren ett föreläggande genom delgivning till svarande att yttra sig om ansökan och en uppmaning att ange skälen för ett eventuellt bestridande. Här ska observeras att det inte behövs en motivation för ett bestridande i ett betalningsföreläggande- eller vanligt handräckningsfall eftersom det bara är en uppmaning. Tiden får inte utan särskilda skäl bestämmas till mer än två veckor, BfL 25-26§§. Ifall den svarande parten vill bestrida föreläggandet ska det göras skriftligen, BfL 31§. Det finns här möjlighet för svarande parten att bestrida antingen hela eller delar av ansökan. Om svarande parten motsätter sig föreläggandet har sökanden rätt att överklaga hela eller delar av ansökan skriftligen till tingsrätten inom fyra veckor efter den dag underrättelsen sändes, BfL 33-34§§. Om inte sökanden överklagar till tingsrätten inom fyra veckor avskriver KFM ansökan i

²³ Prop. 1989/90:85 s.33

²⁴ Kronofogden (2008b)

²⁵ Häggman, Boström, Linders, s. 61

Olovligt hinder på enskild väg

betalningsföreläggande- och vanliga handräckningsfall de delar som svaranden har bestritt, BfL 37 §.

Om svarande lämnar föreläggandet obestritt meddelar KFM utslag i enlighet med sökandens ansökan, BfL 42 §. Utslaget har samma dignitet som en domstols dom och det verkställs självant av KFM enligt UB 2 kap. 1 § om inte sökanden angett att verkställighet inte får ske, BfL 45§.

Om svaranden är missnöjd med utslaget i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning får han ansöka om återvinning, BfL 52§. Ansökan om återvinning ska ske skriftligen och inkomma inom en månad från dagen för utslaget, BfL 53§. Har återvinning sökts, överlämnas målet till tingsrätten. Sökanden kan överklaga ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning om han är missnöjd med ett utslag. Tiden för överklagandet är tre veckor och det sker till berörd tingsrätt.

Då tiden för återvinning har löpt ut får ett utslag i mål om betalningsföreläggande och vanlig handräckning rättskraft, BfL 64 §.

3.3 Särskild handräckning

3.3.1 Syftet med särskild handräckning

Den särskilda handräckningens syfte är att tillgodose kravet på att rubbad besittning skall kunna återställas snabbt och utan att det bakomliggande rättsförhållandet behöver utredas. Processen ska inte efterlikna ett domstolsförfarande så därför är inte muntliga förhandlingar tillåtna och handläggaren gör inte heller någon egen utredning.

3.3.2 Äldre lagstiftning

Den första punkten i 4 § BfL har sin motsvarighet i gamla 191 § UL från 1877 års lagstiftning.²⁶

UL 191§ Har man egenmäktigt pantat något till sig eller skilt annan från det han innehar eller eljest själv tagit sig rätt; äge överexekutor att genast besittningen eller annat förhållande, som rubbat är, återställa; och svare den, som sig förgrep, vid domstol. Den mot vilken sådan handräckning gives, vare ej förment att sin talan vid domstol efter stämning utföra. Lag (1877:31)

Uttrycket ”själv tagit sig rätt” täckte en mängd olika fall som lagstiftaren inte hade avsett.²⁷ Lagstiftaren avsåg att paragrafen enbart skulle gälla mål där svaranden hade rubbat besittningen. Överexekutorn kan dock återställa både besittning eller annat förhållande, som rubbat är. Detta innebar att 191 § fick användas i andra fall än då en besittningsrubbing har inträffat. Varför lagstiftaren hade med uttrycket ”annat förhållande” är oklart, men Stjernquist skriver att det var för att ibland behövs mer

²⁶ Prop. 1989/90:85 s.101

²⁷ Hassler, s. 397

Olovligt hinder på enskild väg

göras än att bara återställa besittningen.²⁸ Med ordet besittning menas att en person innehar en sak med rätt eller orätt. Personen i fråga har då en makt eller möjlighet att ostört förfoga över saken och denna makt eller möjlighet kallas besittning. Oftast är besittningen självklar, i andra fall avväger domstolen vem som har besittningen över saken.²⁹

Praxisen enligt 191 § UL säger att då en besittningsrubbning egenmäktigt har rubbats där vägen har använts under lång tid meddelas i allmänhet handräckning. För att handräckning utan att sökanden visar något avtal eller lagstadgande till stöd ska meddelas behövs två krav vara uppfyllda, nämligen att³⁰:

1. Det gäller endast väg, stig eller utfart. Eftersom sökanden kan ansöka om vägförrättning till LM och få till stånd en vägrättighet genom tvång.
2. Vägen måste ha använts ända tills vägen har blivit avstängd.

3.3.3 Tillämpningsområde 4 § BfL

Särskild handräcknings tillämpningsområde finns i den fjärde paragrafen och lyder:

BfL 4 § En ansökan om särskild handräckning får avse åläggande för svaranden att

1. *vidta rättelse när sökandens besittning har egenmäktigt rubbats eller annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras,*
2. *vidta eller tåla en åtgärd när särskild handräckning får ske enligt föreskrift i lag.*

Särskild handräckning enligt första stycket 1 får inte avse avhysning i fall som anges i 3 § 1 Lag (1990:746).

Enligt den första punkten i regeln får en ansökan om särskild handräckning avse åläggande för svaranden att vidta något åt olika slags besittningsrubbningsfall. Det finns tre olika slags fall av besittningsrubbningsfall där svaranden får ålägganden att vidta rättelse:

- sökandens besittning har egenmäktigt rubbats
- annan olovlig åtgärd har vidtagits beträffande fast eller lös egendom
- utövningen för sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras

Andra punkten avser åläggande för svaranden att vidta eller tåla åtgärd när särskild handräckning får ske enligt lag. Det är tydligt avgränsade fall där någon brutit mot ett förbud eller föreskrift vars syfte är att skydda ett allmänt eller enskilt intresse.³¹ Dessa lagar är för nuvarande:

- 12 kap 26 § Jordabalken
- 7 kap. 13 § bostadsrättslagen (1991:614)

²⁸ Stjernquist, s. 71

²⁹ Stjernquist, s. 48

³⁰ Stjernquist, s 85

³¹ Häggman, Boström, Linders, s. 48

Olovligt hinder på enskild väg

- 11 kap. 5 § begravningslagen (1990:1144)
- 72 § väglagen (1971:948)
- 26 kap. 17 § 2 stycket miljöbalken
- 21 § lagen (1978:160) om vissa rörledningar
- 38 och 39 §§ lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter
- 2 kap. 22 § och 3 kap. 16 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.
- 10 kap. 12–13 §§ plan- och bygglagen
- 15 kap. 4 § minerallagen

Det andra stycket handlar om att i första stycket första punkten inte får avse avhysning i fall som anges för vanlig handräckning. Utan den får bara användas vid rena fall av ockupation där svaranden aldrig haft någon besittning av fastigheten eller lägenheten.³²

I vissa lagar anges det att KFM skall lämna handräckning, främst i fall där någon behöver besittning över något. I dessa fall söks handräckning direkt hos KFM utan att någon exekutionstitel finns och därför faller de utanför processen med särskild handräckning. Men i mål där KFM inte bedömer som helt klara är den rättssökande hänvisad att skaffa sig en exekutionstitel genom särskild handräckning. Exempel på lagar där ingen exekutionstitel behövs är återtagande av avbetalningsgods enligt konsumentkreditlagen (1977:981) och 5 kap 32 § fastighetsbildningslagen (1970:988).³³

En ansökan om särskild handräckning skall nästan alltid bifallas, om den sökta åtgärden faller inom tillämpningsområdet.³⁴

3.3.4 Ansökan

En ansökning till KFM skall göras skriftligen, BfL 9 §. Flera sökanden kan ge in en gemensam ansökan om de har ett gemensamt yrkande eller en sökande kan rikta sig till flera svaranden ifall det har väsentligt samma grund. Sökanden skall i ansökningen ange sitt yrkande och grunden för det, BfL 10 §. I yrkandet skall det inte finnas några tveksamheter utan det ska stå klart, tydligt och välformulerat vad den sökande parten önskar. Eftersom KFM ska avgöra målet även om svarande bestrider ansökan är det viktigt att grunden är utförlig så att förrättningsmannen skall kunna identifiera egendom vid ett verkställighetsfall. Dessutom skall svaranden kunna identifiera egendomen och KFM skall bedöma om ansökan faller in inom den särskilda handräckningens tillämpningsområde.³⁵

Om sökanden ansöker om särskild handräckning skall detta anges i eller på ett tydligt sätt framgå av ansökningen, BfL 15 § 1st. Regeln är i första hand en handlingsregel för sökanden men också för att KFM skall handlägga ärendet som ett särskilt handräckningsfall. Ifall KFM konstaterar att förutsättningar för den särskilda

---

³² Häggman, Boström, Linders, s. 45-49

³³ Prop. 1989/90:85 s. 46

³⁴ Prop. 1989/90:85 s. 68

³⁵ Häggman, Boström, Linders, s. 61

Olovligt hinder på enskild väg

handräckningsformen saknas bereds sökanden möjligheten att ändra yrkandet till att avse vanlig handräckning istället.³⁶ Sökanden skall bifoga de skriftliga bevis och andra handlingar som åberopas, BfL 15 § 2st. Detta för att KFM skall avgöra målet även om svaranden bestrider ansökan och därför är det bra om det finns bevis för yrkandet.³⁷

Ifall sökanden inte vill att ett kommande utslag i målet skall verkställas eller om det finns några särskilda yrkanden om verkställigheten skall det anges i ansökan. Eftersom KFM självmant verkställer sina utslag finns denna regel ifall sökanden inte vill ha någon verkställighet eller att det ska ske på ett visst sätt. Om sökanden vill ha ersättning skall det också anges i ansökan och kostnaderna skall redovisas.³⁸

3.3.5 Interimistiskt beslut BfL 63 §

Ifall sökanden anser att åtgärden i mål om särskild handräckning inte kan vänta tills ett avgörande fattats av KFM kan den sökta åtgärden beviljas omedelbart fram tills avgörandet (interimistiskt). Sökanden måste då yrka detta i ansökan och bevisa att saken inte tål uppskov och det inte finns några osäkerheter angående sökandens rätt till särskild handräckning. Ifall ansökan innehåller sådan bevisning kan KFM fatta ett interimistiskt beslut och verkställa åtgärden omedelbart. Det kan fattas innan svaranden får delgivning av ansökan eller får chansen att yttra sig över den. Enligt andra meningen i regeln skall KFM ompröva beslutet så snart som möjligt. Oftast sker det när svaranden inkommit med yttrande eller fristen för yttrande gått ut utan yttrande från svaranden. En sökande som fått avslag på sin ansökan om interimistiskt beslut kan om fler eller starkare skäl uppkommit ansöka om ny prövning i ett senare skede av handläggningen av målet.³⁹ KFM skall meddela beslutet till bägge parter om det inte är uppenbart obehövligt, BfL 59 §. Ifall ansökan om interimistiskt beslut inte beviljas behöver svarande parten inte informeras.

3.3.6 Handläggningen hos KFM

En ansökan om särskild handräckning diarieförs vid inkommandet och undersöks av KFM om den skall handläggas enligt reglerna för särskild handräckning eftersom det skall framgå tydligt av ansökan, BfL 15 §. KFM undersöker ifall ansökan faller inom tillämpningsområdet för särskild handräckning, BfL 43 §. Ifall sökandens yrkande är uppenbart ogrundade skall ansökningen genast avslås men det gäller bara uppenbara fall, BfL 24 §. Vill sökanden att ett interimistiskt beslut skall fattas avgör KFM med inkomna bevis ifall det är möjligt.

Svaranden föreläggs genom delgivning att inom viss tid yttra sig skriftligen över ansökan. Tiden får inte utan särskilda skäl bestämmas till mer än två veckor, BfL 25 §. Det ska framgå att svaranden skall räkna med att ansökan bifalles ifall han inte framför någon invändning inom den bestämda tiden eller om han inte hör av sig till KFM. Ett helt blankt bestridande från svaranden i ett särskilt handräckningsfall kan

³⁶ Karnov, s. 3310

³⁷ Häggman, Boström, Linders, s. 68

³⁸ Häggman, Boström, Linders, s. 78

³⁹ Häggman, Boström, Linders, s. 159

Olovligt hinder på enskild väg

endast i sällsynta fall leda till att ansökningen avslås.⁴⁰ Svaranden skall till sitt bestridande ange sitt yrkande i målet och bifoga all den bevisning som han åberopar. Ett skriftligt vittnesintyg från någon får åberopas som bevis i handräckningsmålet, BfL 40 §. Det är endast i detta läge i processen som svaranden får tillfälle att yttra sig över ansökningen, BfL 38 § 2st.⁴¹

Om det behövs får sökanden tillfälle att yttra sig över vad svaranden har anfört i sitt bestridande. Normalt finns det inget behov för sökanden att yttra sig över bestridandet.⁴² Sökanden skall dock styrka de omständigheter som han angav i ansökan och det är i princip full bevisning som gäller. Men enligt andra meningens i paragrafen så behövs inte bevisning i fall där ingen invändning lämnats från svaranden. I de fallen kommer ansökan att bifallas om inte prövningen grundas på uppgifter som är oriktiga. Däremot i fall där svaranden uppenbart har den materiella rätten på sin sida ska inte ansökningen bifallas. I varje fall krävs olika mått av bevisning av svaranden och sökanden. I fall där svaranden enligt allmänna processuella regler är bevisskyldig för invändningen, torde det behövas sannolika skäl för invändningen. Är det tvärtom sökanden som är bevisskyldig bör det förhållandet att invändningen framställts normalt vara tillräckligt. KFM avgör huruvida sökanden fullgjort sin bevisskyldighet bland annat genom att jämföra vad svaranden har presterat.⁴³

3.3.7 Utslag eller beslut

Innan KFM fattar ett avgörande måste två prövningar göras. Det första är att kontrollera om hela eller delar av ansökan är lagligen grundad, det vill säga faller in inom tillämpningsområdet för särskild handräckning. I särskilda handräckningsfall finns det möjlighet för KFM att avslå en ansökan. Det betecknas då ”beslut” när avgörandet till ansökan antingen helt eller delvis inte bifalles. De delar i ansökan som inte faller in inom tillämpningsområdet avslås av KFM. Den andra prövningen är att kontrollera sökandens bevisning som åberopas till stöd för sökandens ansökan, BfL 39 §. Finner KFM att ansökan faller in inom tillämpningsområdet för särskild handräckning och sökanden styrkt omständigheterna meddelas utslag i enlighet med ansökan. KFM meddelar bara utslag i de delar av ansökan som är uppfyllda och i övrigt lämnar ansökan utan bifall.⁴⁴ Underrättelse om utslaget skall genast sändas till parterna i målet och om utslaget skall verkställas utan särskild begäran från sökanden skall det även meddelas.⁴⁵ Om ett utslag meddelas skall svaranden ersätta sökandens kostnader i målet förutom mål där det framstår som orättvist att ålägga svaranden ersättningsskyldighet för sökandens kostnader, BfL 46 §. En ansökan om särskild handräckning som inte leder till något utslag, kan KFM ålägga sökanden att ersätta svarandens kostnader i målet om det finns skäl för det, BfL 47 §. En förutsättning för

⁴⁰ Häggman, Boström, Linders, s. 100

⁴¹ Häggman, Boström, Linders, s. 121

⁴² Häggman, Boström, Linders, s. 128

⁴³ Häggman, Boström, Linders, s. 130

⁴⁴ Prop. 1989/90:85. s. 129

⁴⁵ Häggman, Boström, Linders, s. 136

Olovligt hinder på enskild väg

---

ersättning är att svaranden ska ha yttrat sig över ansökningen och att svaranden redan i bestridandet angett sitt ersättningsanspråk.⁴⁶

Meddelar KFM utslag i enlighet med ansökan ska det med i utslaget förordnas vilka åtgärder som ska ske för att sökanden skall få tillbaka sin besittning.⁴⁷

3.3.8 Överklagande

Ifall någon part är missnöjd med utslaget i ett mål om särskild handräckning kan utslaget överklagas inom tre veckor till tingsrätten från dagen för utslaget, BfL 55 §. Mål där beslut och inget utslag meddelats får också överklagas till tingsrätt inom tre veckor från dagen för beslutet, BfL 56 §. Ett beslut som sker under handläggningen av målet får inte överklagas särskilt om det inte gäller ett interimistiskt beslut enligt 63 §, överklagandet skall ske inom tre veckor från dagen för beslutet, BfL 57 §. Tingsrättens avgörande kan sedan överklagas till hovrätten och efter det till Högsta Domstolen. Vid överklagande av KFM utslag och beslut tillämpas 18 kap. 1, 8-11 och 16a §§ UB, BfL 58 §. Även om ett utslag i mål om särskild handräckning meddelas hindras inte parterna att väcka talan i domstol om det bakomliggande rättsförhållandet, BfL 65 §. Eftersom det bakomliggande rättsförhållandet lämnas utanför i den särskilda handräckningsprocessen och därigenom vinner inte den delen rättskraft tycker lagstiftaren att det är bra att framhålla att det finns en möjlighet att utreda rättsförhållandet.

3.3.9 Verkställighet

Utslag och beslut i mål om särskild handräckning verkställs självmant av KFM om inte sökanden i målet inte angett att det ska ske, UB 2 kap 1 §. Sökanden behöver därför inte uttryckligen begära verkställighet utan ansökningen om verkställigheten anses vara gjord när utslaget i målet meddelas. Verkställigheten sker genast såsom lagakraftgående dom, UB 3 kap 12 §. Har överklagande skett kan domstolen förordna om inhibition (högre instans beslutar att inte verkställa ett beslut fattat av lägre instans).⁴⁸

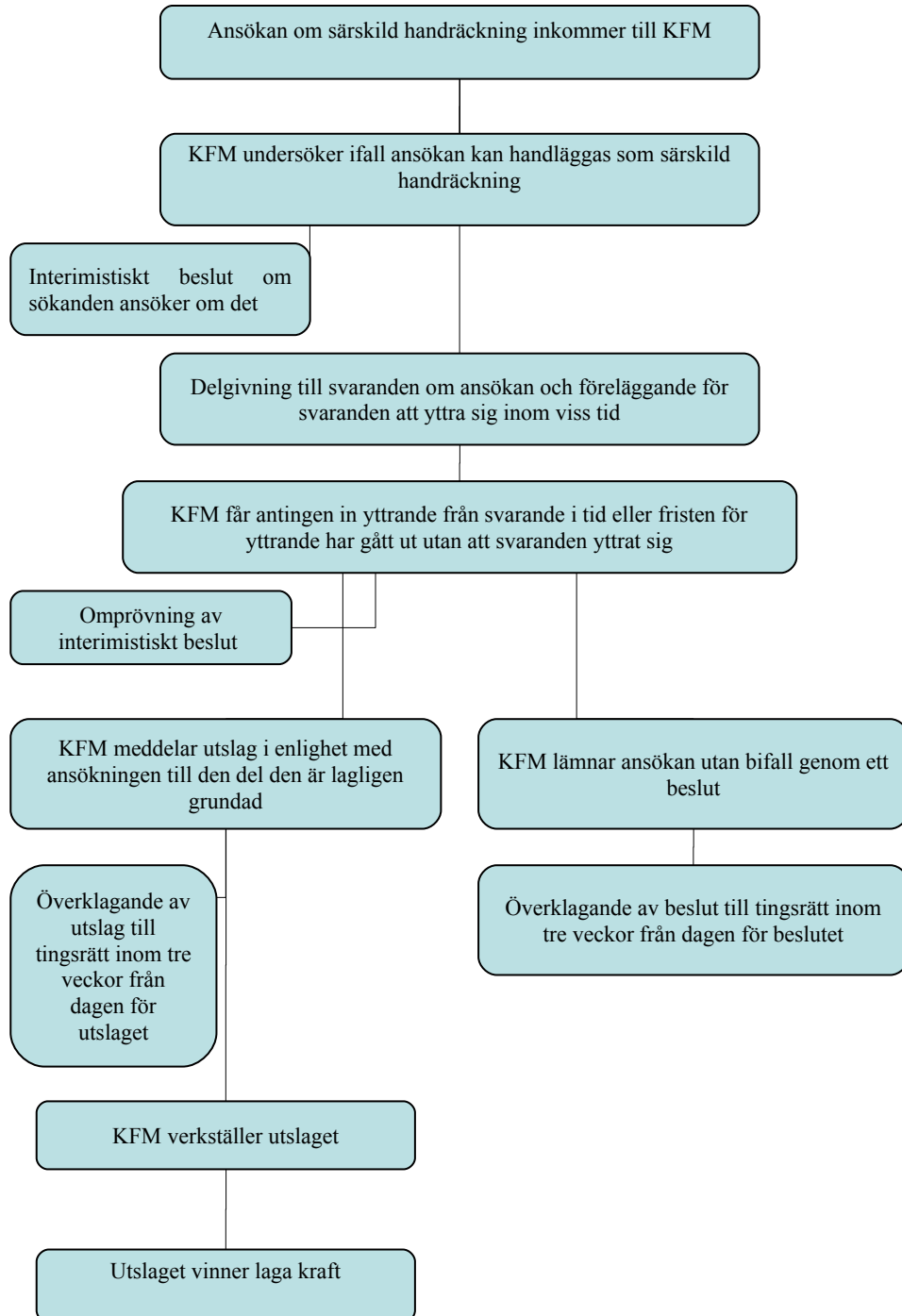
---

⁴⁶ Häggman, Boström, Linders, s. 141

⁴⁷ Prop. 1989/90:85. s.101

⁴⁸ Gregow, s. 66

3.3.10 Sammanställning särskild handräckning

Olovligt hinder på enskild väg

---

4 Vägrättighet

En vägrättighet till en fastighet kan bildas på flera sätt. Den kan antingen bildas genom avtal mellan berörda fastighetsägare, lantmäteriförrättning eller genom ett ordinärt domstolsförfarande. I detta kapitel redovisas olika sätt att bilda en vägrättighet.

4.1 Bildande av vägrättighet fastighetsägare mellan

En vägrättighet kan bildas genom att fastighetsägare upprättar ett avtal mellan varandra. I kapitel två redovisades vad som behövs göras för att bilda en vägrättighet. En allmän nyttjanderätt kan bildas antingen skriftligt eller muntligt mellan en person och en fastighet, se kapitel 2.1.3. Även alla avtal som inte uppfyller kraven för bildande av ett avtalsservitut är med en allmän nyttjanderätt. För att bilda ett avtalsservitut krävs det ett skriftligt avtal och att formkraven i JB 14 kap 5 § är uppfyllda, se kapitel 2.2.2.

4.2 Vägrättighet enligt anläggningslagen

En vägrättighet kan bildas av LM vid en anläggningsförrättning eller i samband med annan förrättningsåtgärd. I en anläggningsförrättning kan LM bilda en vägrätt för en fastighet genom att antingen bilda en gemensamhetsanläggning eller ett vägservitut. För att lantmätaren ska kunna genomföra förrättningen krävs det att anläggningslagens lämplighetsvillkor är uppfyllda. Lantmätaren beslutar också om ersättningar vid inrättande av en gemensamhetsanläggning. Lantmätaren fattar ett anläggningsbeslut som kan överklagas i FD.

4.2.1 Gemensamhetsanläggning

En gemensamhetsanläggning kan inrättas för två eller flera fastigheter, AL 1 §. Gemensamhetsanläggningen består av nyttigheter som är nödvändiga för att fastigheterna skall fungera på lång sikt och skall tillgodose ändamål av stadigvarande betydelse för de deltagande fastigheterna. Med stadigvarande betydelse menas att gemensamhetsanläggningen skall tillgodose ett visst ändamål för fastigheten och detta behov av ändamålet skall vara permanent. Det finns ett undantag till denna regel och det är att till en gemensamhetsanläggning som avser väg, där kan en fastighet anslutas även om anläggningen tillgodoser ett tillfälligt behov. Vid inrättande av en gemensamhetsanläggning får varje fastighet ett andelstal i anläggningen. Andelstalen används för att fördela kostnaderna för anläggandet och underhållet av gemensamhetsanläggningen.⁴⁹ Förvaltningen av gemensamhetsanläggningen sker genom SFL. Lagen erbjuder två former av förvaltning till en gemensamhetsanläggning:

- Delägarförvaltning innebär att delägarna beslutar direkt, vilket innebär att de måste vara eniga om alla beslut, SFL 6 §.

---

⁴⁹ CD Fastighetsbildning 2008:3 \ Handböcker \ Handbok AL, LL och SFL \ Handbok AL

Olovligt hinder på enskild väg

- Föreningsförvaltning innebär att en samfällighetsförening bildas med stadgar och styrelse. Vid föreningsförvaltning kan en majoritet av delägarna i föreningen fatta ett bindande beslut, SFL 17 §.

4.2.2 Vägservitut

Det kan även bildas ett vägservitut enligt AL 49 §. Det ska då vara av väsentlig betydelse för en fastighets behov av en väg, kan ett servitut inrättas för en fastighet att bygga väg över annan fastighet eller att använda befintlig väg. Dessa upplåtelser får endast ske om det är lämpligare än att bilda en gemensamhetsanläggning. Det kan vara fall då bara en fastighet har nytta av vägen medan markägaren för den fastighet där servitut ska inrättas har ingen nytta av vägen. Upplåtelsen får inte ske om det innebär synnerligt men för den upplåtande fastigheten eller för annan fastighet som har rätt att använda vägen, AL 49 §.

4.2.3 Lämplighetsvillkor 5-11 §§ AL

Lämplighetsvillkoren för bildande av en gemensamhetsanläggning är 5-11 §§ i AL och 8-11 §§ AL för bildande av ett vägservitut.

- Väsentlighetsprincipen, AL 5 §, innebär att en gemensamhetsanläggning inte får inrättas för annan fastighet om det inte är av väsentlig betydelse för fastigheten att ha del i anläggningen.
- Båtnadsvillkoret, AL 6 §, för att en gemensamhetsanläggning skall kunna inrättas krävs det att nyttan med anläggningen överväger de kostnader som anläggningen medför.
- Opionsvillkoret, AL 7 §, innebär att om ägarna av de fastigheter som skall delta i gemensamhetsanläggningen inte allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det.
- I AL 8 § villkoras det att en anläggning skall förläggas och utföras på bästa sätt. Anläggningen skall bildas med minsta intrång och olägenhet utan oskäligen kostnad.
- AL 9 § behandlar frågan av inrättande av en anläggning inom detaljplan, fastighetsplan eller områdesbestämmelser. En gemensamhetsanläggning får inte inrättas i strid mot plan eller bestämmelser.
- AL 10 § innebär att i områden som inte omfattas av detaljplan får en anläggning inte inrättas om den skulle försvåra områdets ändamålsenliga användning, föranleda olämplig bebyggelse eller motverka lämplig planläggning av området.
- AL 11 § beaktar de allmänna intressena vilket innebär att en gemensamhetsanläggning inte får inrättas om olägenhet av någon betydelse uppkommer för allmänt intresse. Detta villkor gäller dock inte när anläggningen är till övervägande nytta från allmän synpunkt.

5 Intervjuer

5.1 Anders Brattgård

Anders Brattgård är jurist på KFM i Uddevalla och arbetar med summarisk process på SUPRO-avdelningen. Anders Brattgård har blivit ombedd att fritt prata om processen med särskild handräckning och speciellt hur processen går till för ärenden om avstängning av vägar.

5.1.1 Ansökan

En ansökan inkommer till KFM där det oftast står beskrivet att ansökan ska handläggas som särskild handräckning. Ibland får dock handläggaren kontakta sökanden på telefon, e-post eller brevväxling och genom en diskussion mellan handläggaren och sökanden om processen ska handläggas antingen som vanlig eller särskild handräckning. Det är viktigt att sökandens yrkande är välformulerat eftersom det ligger till grund för hela processen. Det är yrkandet som KFM beslutar om och som leder till en exekutionstitel och är den dåligt formulerad kan det hända att sökanden måste ansöka till KFM igen. Om det ansöks om ett interimistiskt beslut tar KFM ställning till det så fort som möjligt.

5.1.2 Delgivning

I ansökan ska sökanden åberopa en motpart annars är det omöjligt att driva processen. Sökanden väljer själv vem han vill vända sig emot. Generellt så finns det två alternativ för sökanden, nämligen att vända sig emot

- Den person som hindrar vägen, dvs. den som har satt upp ett hinder för vägen
- Fastighetsägaren/fastighetsägarna vars fastighet där hindret för vägen är etablerat

Det är ofta förekommande att den person som har satt upp hindret även är fastighetsägare. Är det flera delägare i en fastighet rekommenderas det att alla blir svarande. Det finns även möjlighet att vända sig emot bägge parter.

5.1.3 Interimistiskt beslut

Det är väldigt sällsynt att KFM fattar interimistiska beslut när det gäller hinder över vägar. Interimistiska beslut leder oftast till avslag eftersom det är svårt att bedöma genom att bara lyssna på den ena parten. För att KFM skall bifalla ett interimistiskt beslut ska sökanden visa att sin rätt är uppenbar utan några som helst tveksamheter och att det är bråttom. Det är väldigt svårt att bevisa detta när det gäller hinder över vägar. De interimistiska beslut som bifalles är t.ex. där kvinnor och barn blivit utslängda, företag har blivit utslängda eller att hyresvärdar vill in i lägenheter där det är en vattenskada. Efter yttrandet från svaranden inkommit omprövas det interimistiska beslutet och omprövningen sker i samband med att KFM beslutar om utslag i målet.

5.1.4 Kronofogden fattar ett beslut

Oberoende om yttrande inkommit från svaranden eller inte skall ett beslut fattas av KFM. Därför är det viktigt att ansökan är så komplett att om svaranden inte yttrar sig efter delgivning ska det leda till ett utslag ändå. KFM bifaller eller avslår ansökningar ungefär lika mycket. Överklaganden av utslag eller beslut är väldigt vanligt.

Enligt lagen ska sökanden styrka de omständigheter som han åberopar till stöd för sin ansökan, BfL 39§. I en ansökan om särskild handräckning angående avstängning av en väg avser det antingen åläggande för svaranden att sökandens besittning egenmäktigt rubbats eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras, BfL 4§ 1pkt. Beroende på hur sökanden utformar sitt yrkande kan han bevisa olika saker:

- Om sökanden åberopar avstängning av väg på grund av att en besittningsrubbning egenmäktigt rubbats ska det bevisas. Ett exempel är att sökanden har använt vägen under en lång tid och nu kan han inte det längre.
- Sökanden kan även åberopa att en vägrättighet olovligen hindras och då ska det bevisas. Exempel på det är hindrande av ett servitut.

Sökanden skall även bevisa att vägen hindras, vilket kan vara ett par foton på hindret.

5.1.5 Verkställighet

Då ett utslag blivit utfärdat skickas det vidare till verkställighetsavdelningen på KFM. De verkställer utslaget om inte sökanden begärt att de inte skall göra det. Oftast vid hindrande av vägrättigheter hyr KFM in företag som har kompetensen att utföra åtgärden. Ifall sökanden anser att han kan göra det billigare och effektivare än KFM finns möjligheten att utföra det själv. Ibland måste hjälp tas av polisen för att utföra arbetet då ena parten kan bete sig hotfull och vägra tillträde.

5.1.6 Handläggningstider

Ett av den särskilda handräckningens syfte är att processen ska gå snabbt. Ansöker sökande om ett interimistiskt beslut kan det fattas och verkställas redan samma dag som ansökan kommer in. I mål där sökande inte har ansökt om interimistiskt beslut eller inte fått det beviljat tar det minst 2 veckor och som högst 3 månader. Mycket beror på hur det går med delgivningen till svaranden i målet.

5.1.7 Polisens roll vid avstängning av väg

Polisen hänvisar till KFM vid avstängningar av vägar. Ibland händer det att polisen pratar tvistiga parter tillrätta då polisen kan ha en respektingivande framtoning. Polisen kan få biträda antingen KFM eller sökanden vid verkställning eftersom det ibland kan uppstå våldsamheter.

5.2 Samuel Norrlin

Samuel Norrlin arbetar som länslantmätare för Lantmäteriet i Jönköpings län och är specialiserad på vägfrågor. Samuel Norrlin har blivit ombedd att fritt prata om hur lantmäteriet tillskapar en vägrättighet enligt AL.

En anläggningsförrättning handläggs oftast genom ett förrättningsammanskrivning. Vid inrättande av en gemensamhetsanläggning skall lämplighetsvillkoren i 5-11 §§ AL vara uppfyllda. I ett mål med två fastigheter inblandade och sökanden vill inrätta en gemensamhetsanläggning avseende väg och svaranden motsätter sig detta gäller följande för att lämplighetsvillkoren skall vara uppfyllda:

- För att väsentlighetsprincipen AL 5 § ska vara uppfyllt krävs det att sökanden endast har den aktuella vägen som utfartsväg. Finns det en annan utfartsväg är inte villkoret uppfyllt. Undantag gäller om fastigheten har tillgång till flera vägar men har inga rättigheter att köra på någon av vägarna.
- Båtnadsvillkoret i AL 6 § innebär att nyttan är större än kostnaderna. Nyttan är hela sökandens fastighets värde eftersom finns det ingen väg till fastigheten är den inte värd någonting. Kostnaderna är vägens kostnad, ersättningar till markägare och förrättningskostnader.
- Opionsvillkoret AL 7 § är att en majoritet inte får vara emot bildande av gemensamhetsanläggningen och skall visa skäl för det. Det är mycket ovanligt att villkoret används för inrättande av vägar, i mål där bara två fastigheter är inblandade kan ingen hänsyn tas till opionsvillkoret.
- AL 8 § innebär att gemensamhetsanläggningen skall förläggas på bästa sätt. Finns det två alternativa sträckor på en väg ska den sträckning med minsta intrång och oläglighet utan oskäligen kostnad väljas. Det är ingen onödigt bra standard för vägen som ska väljas utan vägen utformning skall väljas efter ändamålet.
- AL 9-11 §§ är allmänna bestämmelser och det gäller att inte strida emot dem.

49 § i anläggningslagen används då en fastighet vill ha ett servitut för väg. Finns en utfartsväg redan för den sökande ägares fastighet faller kravet att vägen skall vara av väsentlig betydelse för fastigheten. Ibland kan vägservitut bildas även om flera fastigheter använder vägen då parterna är så osams att en gemensamhetsanläggning aldrig skulle kunna fungera. Upplåtelse får inte ske om det medför synnerligt men för den upplåtande fastigheten eller för annan fastighet som har rätt att använda vägen. Synnerligt men är att en svarandens fastighet förstörs av anläggande av vägen, i ett sådant fall får sökande ansöka om att lösa in hela svarandens fastighet.

5.3 Eije Sjödin

Eije Sjödin arbetar som lantmätare för lantmäteriet i Gävle och är expert på ersättningsfrågor.

Då en väg som har använts under lång tid utan någon invändning från markägarens sida kan det ses som passivitet. Vilket innebär att man kan utgå från att ett avtal eller en överenskommelse en gång har träffats och att ersättningsfrågan då har reglerats. Detta avtal borde isåfall vara den enklaste formen av nyttjanderätt som endast är reglerad genom JB 7 kap. Vad det kan ha varit för någon rättighet som har träffats är svårt att veta, om det varit någon slags nyttjanderätt kan den enkelt sägas upp och då finns det ingen rättighet längre. Om det däremot kan bevisas att det har träffats avtal om ett muntligt servitut före 1972 och att denna rättighet sedan har stått sig genom alla fastighetsöverlåtelser därefter finns det en möjlighet.

En förrättningslantmätare som får in en ansökan om att få det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort ska se det som två frågor. För det första ska det utredas om någon rättighet finns eller inte. Om en rättighet finns är rättigheten inte oklar och då är det fritt fram att använda vägen. Däremot om rättigheten inte finns är man tillbaka på ruta ett, dvs. ingen rättighet finns att använda vägen utan AL lämplighetsvillkor måste vara uppfyllda för att en rättighet ska tillskapas.

6 Rättsfall

Här redovisas kortfattat rättsfall som används för att besvara frågorna i examensarbetet.

6.1 NJA 2004 s. 288 Rätt till skälig uppsägningstid

En fastighetsägare L.S. fick tillåtelse att anlägga en uppsamlingsbrunn för vatten på sin grannes R.W. fastighet i början av 1980-talet. Avtalet upplåts utan ersättning, vilket innebär att det är en allmän nyttjanderätt som regleras i JB 7 kap. R.W. skickade ett brev till L.S. den 28 oktober 1999 där han uppmanade L.S. att ”skaffa sitt bevattningssystem på annat sätt än från mina ägor” och krävde omgående 125 000 kr av L.S. I början av november 1999 avlägsnade R.W. de övre delarna av brunnen eftersom L.S. avvisat betalningskravet. L.S. yrkade hos TR att R.W. skulle återställa brunnen i dess ursprungliga skick. TR ansåg att R.W. inte hade någon rätt att stänga av brunnen utan att ta hänsyn till skälig uppsägningstid och beslutade att R.W. ska ersätta L.S. med 10 000 kr jämte ränta. L.S. överklagade domslutet i HovR och yrkade att få skadestånd för utebliven arrendeintäkt med 304 500 kr. HovR beslutade att R.W. inte hade bevisat sin rätt att ensidigt säga upp nyttjanderättsavtalet och eftersom R.W. grävt upp brunnen är han skyldig att ersätta L.S. för de skador som därigenom orsakats. R.W. överklade och yrkade att HD skulle fastställa TR dom.

HD kommer fram till att avtalet är en allmän nyttjanderätt upplåten utan tidsbegränsning. Ett avtal som är upplåtet utan tidsbegränsning kan upplåtas på all framtid eller på obestämd tid. Någon allmän tolkningsregel om vad som gäller finns inte, det som är utslagsgivande är vad som kan utronas om upplåtarens avsikt. I det aktuella fallet rör det sig om en nyttjanderätt upplåten mellan obesläktade grannar till gagn för nyttjanderättsinnehavarens näringsverksamhet, om inte annat kan utronas anses avtalet vara upplåtet på obestämd tid. Vilket innebär att avtalet kan sägas upp med skälig uppsägningstid. Vad som är skälig uppsägningstid skiljer från fall till fall, t.ex. om nyttjanderättsinnehavaren lagt ner kostnader på anläggningen eller använt anläggningen under lång tid. En skälig uppsägningstid bör inte understiga sex månader och i detta fall med hänsyn till odlingsåsongerna snarare tolv månader. R.W. har därför inte ägt rum att säga upp avtalet med verkan förrän efter sommaren 2000. R.W. har rätt att säga upp avtalet men måste ta hänsyn till skälig uppsägningstid. Med ändring av HovR dom fastställde HD TR domslut.

6.2 NJA 1999 s. 474 Bevisning särskild handräckning

Här tas upp frågor om kravet på bevisning och om omfattningen i mål rörande särskild handräckning. Sökanden påstår att han har rätt att passera genom de utrymmen som svarande hyr för att komma till en elverkstad (endast denna ingång). Sökanden har under några år haft tillgång till lokalen men att nu hindrar svaranden sökanden tillgång till lokalen. Sökanden påstår att en underförstådd rätt till passage genom lokalerna ingicks vid hyresavtalets upprättande. Svaranden bestred att så var fallet.

HD menar att 4 § 1st lagen om betalningsföreläggande och handräckning motsvarar vad som gällde i 191 § i 1877 utsökningslag och praxis därtill. Särskild handräckning kan bara beviljas när sökandens besittning egenmäktigt rubbats eller utövningen av hans rätt till viss egendom olovligen hindras. HD bedömer att sökanden inte har styrkt sin besittning att handräckning kan beviljas på den grunden att sökandens besittning har rubbats. Sökanden har inte heller kunnat styrka att han har en rättighet att passera svarandens lokaler och därför kan inte särskild handräckning på den grunden att utövningen av sökandens rätt till elverkstaden olovligen hindras på annat sätt.

6.3 NJA 1902 s.68 Revirförvaltningen fick inte stänga av väg

Hemmansägarna i Kylleskruv ansökte om handräckning för en vägs öppnande som de använt sedan 1870-talet. Vägen i fråga är en skogsväg som går över Heda kronopark till järnvägen Karlskrona-Växjö och revirförvaltningen för kronoparken lät år 1900 stänga av vägen. HovR beviljade handräckning på den grund att hemmansägarna hade sedan längre tid tillbaka begagnat vägen och därför har revirförvaltningen icke lagligen rätt att egenmäktigt avstänga vägen. HD fastställde HovR utslag.

6.4 NJA 1940 s.52 Bolaget fick inte stänga av väg

Boställestyrelsen ansökte om handräckning då ett bolag stängde av en väg på bolagets egen fastighet genom att anlägga pålar och taggtrådar på vägbanan. Boställestyrelsen hävdade att vägen har använts sedan lång tid tillbaka för transport av skogsprodukter och som utfartsväg för två torp. Bolaget hävdade att vägen aldrig nyttjats som utfartsväg för torpen utan endast för transport av skogsprodukter. K. B. yttrade i utslag att vad handlingarna i målet utvisade att vägen i fråga sedan lång tid tillbaka använts som utfartsväg till torpen. Bolaget hade därför inte rätt att på så sätt egenmäktigt avstänga vägen för trafik. HovR och HD instämde med K. B. utslag.

6.4 NJA 1979 s.44 Fick inte rätt att köra på vägen

En sågverksrörelse(fastighet B) grundades under 1880-talet och i samband med detta uppkom viss gångtrafik över gårdsplanen till fastigheten A. Ända fram till 1974 har trafiken fortgått obehindrat, i början mest gångtrafik och småningom även bilar. Ägarna till fastigheten B hävdade att någon slags överenskommelse om att de skulle få nyttja vägen har ingåtts. Ägarna kunde dock inte styrka att det skett någon upplåtelse avsedd att gälla för all framtid. Trafiken som sådan kunde inte grunda ett sakrättsligt anspråk på rätt till väg, inte heller någon annan grund för trafiken har visats. Ägarna till fastighet B åberopade med urminnes hävd men domstolen fann inga sådana omständigheter att en urminnes hävd grundad servitutsrätt till vägen uppkommit. Fastighet B fränkandes därför rätt att använda vägen.

6.5 LM 00:18 Överklagande av anläggningsbeslut

LM beslutade i en anläggningsförrättning att inrätta en gemensamhetsanläggning i form av en utfartsväg för fastigheten Sandhamn 5:17 över fastigheterna Sandhamn 5:15 och 5:18 samt Truseryd 1:6. Utfartsvägen är en befintlig väg och deltagande fastigheter i gemensamhetsanläggningen är Sandhamn 5:17 och 5:18 samt Truseryd 1:6. Beslutet överklagades eftersom Sandhamn 5:17 och 5:18 hade ett befintligt servitut med utfartsväg i en annan riktning som aldrig kommit till användning. FD hänvisade till rättsfallet 1979:44 och uttalade att inte ens en längre tids invändningsfri användning av en väg ger upphov till en för framtiden gällande rättighet, om inte urminnes hävd kan styrkas. Anläggningsbeslutet innebar därför nyupplåtelse av rättigheter. FD bedömde vidare att bildandet av gemensamhetsanläggningen medförde en betydande nytta genom att någon ny väg inte behövdes anläggas. FD bedömde vidare att alla krav i anläggningslagen är uppfyllda och lämnade överklagandet utan bifall. HovR fastställde FD:s utslag.⁵⁰

6.6 RH 1989:112 Urminnes hävd

Ägaren A till Fåraby 1:6 stängde av en väg förbi sin mangårdsbyggnad. Ägaren B till Röd 1:2 begärde hos tingsrätten avstängningens undanröjande då vägen har använts som utfartsväg för hemmanet Röd sedan enskiftet på 1820-talet. TD och HovR biföll ägare B:s ansökan på grunden att vägen har använts sedan lång tid tillbaka och därför har inte ägare A haft någon rätt att egenmäktigt avstänga vägen.

Ägaren A till Fåraby 1:6 begärde hos TR att ägaren B till Röd 1:2 inte är berättigad att använda väg över Fåraby 1:6 då det finns en annan väg som ägaren till Röd 1:2 använder. Ägaren B anförde att den ”andra” vägen inte används som utfartsväg då det skulle bli en allt för lång omväg. TR anser att ägare B har en urminnes hävd grundad rätt att begagna vägen. Ägare A har inte kunnat bevisa att vägen inte har använts av ägarna till Röd 1:2 som utfartsväg under alla dessa år. Ägare A överklagade domen men HovR utredning visade att den omtvistade vägen under alla dessa år har varit utfartsväg till hemmanet Röd sedan 1820-talet. För ägaren B till fastigheten Röd 1:2 har en på urminnes hävd grundad rätt till brukande av vägen uppkommit.⁵¹

6.7 ÖÄ 133-08 Öppningen i gårdesgården

Sökanden ansöker om särskild handräckning där svaranden ska ta bort stenar som olovligen blockerar infarten till sökandens fastighet sedan augusti 2006. Infarten består av en ca sex meter stor öppning i en gårdesgård som sökanden har använt sedan 1965. Svaranden bestrider att det inte finns någon väg genom den över 200 år gamla gårdesgården. KFM meddelade utslag i enlighet med ansökan. TD lämnade överklagandet utan bifall. Göta Hovrätt beslutade att lämna sökandens ansökan om särskild handräckning utan bifall. Sökanden har inte styrkt att han har använt vägen i

---

⁵⁰ CD Fastighetsbildning 2008:3 \ LMV publikationer \ 5. LMV:s rättsfallsregister \ Avdelning i fastighetsrätt \ 2000-2007 \ 2000 \ 10-19 \ 00:18

⁵¹ Zeteo \ Innehåll \ Avgöranden \ Hovrätterna \ 1980-1989 \ 1989 \ RH 1989:112

Olovligt hinder på enskild väg

---

50 år och då kan inte särskild handräckning beviljas på den grunden att sökandens besittning har rubbats och så konstaterade HovR att det finns ett servitut från 1933 avseende väg åt ett annat håll på fastigheten. Någon slags rättighet att sökanden har rätt att passera genom gärdesgården har inte heller kunnat bevisas och då har inte sökandens rätt olovligen hindrats. HovR beslut överklagades inte.⁵²

6.8 NJA 1968 s.411 Rätt till väg

En fastighet A har använt en väg över fastighet B sedan omkring år 1900. Vägen utnyttjades till en början endast som gångväg och för körslor, men från år 1946 har vägen börjat användas i allt större grad för personbilar och lastbilar som bidragit till att vägen blivit väsentligt bredare (från 1-2 meter till 3 meter). Ägaren av fastighet B minskade i juli 1965 vägens bred från ca 3 meter ner till en 1,3 meter genom att lägga ut stockar och jordhögar. Ägaren till fastighet A stämde ägaren till fastigheten B men kunde inte åberopa något uttryckligt avtal att han använt vägen utan bara det faktiska utnyttjandet av vägen under lång tid, vilket skulle betyda att någon form av överenskommelse träffats om vägrätt. Rättsfallet gick ända upp till HD som beslutade att det fanns en rätt för fastighet A att använda vägen. Vidare bedömde HD att ägaren till fastighet A inte hade rätt att nyttja vägen i så stor grad som skett efter 1946. Framförallt var inte meningen att rätten skulle innebära att vägen breddats eller nyttjats för lastbilstrafik under senare år. HD beslutade att ägaren till fastigheten A endast hade en rätt att använda vägen för en bred av 2 meter och ägaren till fastigheten B meddelades genom vitesföreläggande att ta bort de åtgärder han vidtagit för att minska vägens bredd.

6.9 Ä 1707-07 50 år gammalt servitut inte för gammalt

Styckningslotten B har ett utnyttjat vägservitut sedan 1956 på stamfastigheten A. Servitutet har aldrig använts eftersom B har en annan utfartsväg. Efter beslut 2005 stängde vägverket av B:s nuvarande utfartsväg. Ägaren till B ville då istället anlägga en väg på servitutsområdet. Ägaren till A ställde då upp egendom, såsom husvagn, bil, båtar med mera och påstår att servitutet ska anses vara övergivet. Ägare B fick rätt hos både KFM och tingsrätten att servitutet inte kan anses som övergivet och därför åläggs svaranden att omgående avlägsna all egendom uppställd inom servitutsområdet.⁵³

6.10 NJA 1974 s. 621 Rätt att sätta upp grind

Ägare A har en väg som används av obehöriga och därför har A satt upp en haspad grind över vägen. Ägare B ansökte om handräckning eftersom grinden var till stor olägenhet för honom. Målet gick upp till HD som bedömde att ägare A har rätt att sätta upp grind för att motverka obehörig biltrafik. Ägare A har inte genom sin åtgärd tagit sig själv rätt mot ägare B.

---

⁵² Göta HovR, avd 2, 2008-03-14, ÖÄ 133-08.

⁵³ Göteborgs TR, avd 14, 2007-07-06, Ä 1707-07

6.11 NJA 1962 s. 704 Rätt att sätta upp två grindar

HD beslutade 30 november 1962 att sökanden skulle acceptera två låsta grindar(sökanden har tillgång till nycklar) över sin servitutsväg. Servitutet innebar för sökandens fastighet en rätt att begagna en 1,2 meter bred väg intill svarandens fastighets östra kant. Servitutets syfte var att bereda ägaren och dess anställda för den härskande fastigheten kortare gångväg ner till Kyrkbackens samhälle. Efter ägarbyte började vägen till övervägande del användas av mycket turister och därför beslutade den tjänande fastigheten att sätta upp två grindar med hänglås och nycklar gavs till den härskande fastigheten. HD beslutade att svaranden fick sätta upp grindar för att freda sig emot obehörig användning av gångväg och att sökanden fick tåla denna åtgärd. Servitutet utnyttjades i en så stor omfattning som inte var meningen med servitutet.

Olovligt hinder på enskild väg

---

7 Analys

7.1 Det bakomliggande rättsförhållandet till en väg

För att en väg ska kunna stängas av utan problem krävs det i regel att det inte finns några rättigheter för någon annan att använda den aktuella vägen. Finns det rättigheter kan det uppstå en del problem att stänga av vägen beroende på vilken slags rättighet det är. Inskrivna avtal i fastighetsregistret är ett bra sätt att försäkra sig om att rättigheten blir gällande mot en tredje part. Ett officialservitut eller liknande officialrättigheter som tex. en gemensamhetsanläggning, som alltid skrivs in i fastighetsregistret kan endast hävas genom ett lantmäteri- eller domstolsbeslut. För att ett officialservitut ska hävas krävs det att det hindrar en ändamålsenlig användning av fastigheten eller det har skett ändrade förhållanden. Ett avtalsservitut är lite enklare att säga upp då det kan undanröjas om den härskande fastighetens ägare överskridit sin rätt eller någon av parterna åsidosatt sina skyldigheter och inte återställt vad som skadats. Skadan måste dock vara av väsentlig betydelse för att det ska gå att häva servitutsförhållandet. Det går även att häva ett avtalsservitut om inte ersättning betalats inom rätt tid och det inte är av ringa betydelse. Ett skriftligt avtalsservitut är möjligt att skriva in i fastighetsregistret medan det inte går att skriva in ett muntligt avtalsservitut bildat innan 1972 (muntliga avtalsservitut bildade efter 1972 är ej giltiga). Eftersom det inte är möjligt med inskrivning av ett muntligt avtalsservitut är det mycket svårt att bevisa att en sådan rättighet föreligger. Det enda alternativet borde vara att det fanns vittnen vid platsen då avtalet slöts som kan intyga att ett muntligt avtalsservitut har upprättats mellan fastigheterna. Har det dessutom skett några fastighetsöverlåtelse i de aktuella fastigheterna efter avtalets ingående krävs det att avtalet stått sig genom dessa transaktioner. Vid fastighetsöverlåtelsen krävs det att den gamla ägaren gör förbehåll för det muntliga servitutet eller att den nya ägaren borde ägt kännedom om upplåtelsen och därför handlat i ond tro.

Det kan också finnas nyttjanderätter mellan den fastighet där vägen stängts av och en person. Alla avtalsservitut som inte uppfyller formkraven i JB 14 kap 5 § är i regel istället en nyttjanderätt. Ett nyttjanderättsavtal som sluts antingen skriftligt eller muntligt, för att en person ska kunna köra på en väg är i regel en allmän nyttjanderätt. Detta innebär att nyttjanderättsavtalet saknar besittningsskydd och är omedelbart uppsägningsbart om det är upplåtet på obestämd tid. Dock måste hänsyn tas till vad som är skäligen uppsägningstid, vilket i normalfallet enligt NJA 2004 s.288 är åtminstone sex månader.

Har en person använt en väg under lång tid (definieras senare i kapitel 7.3.1) bör sannolikt genom passivitet någon slags överenskommelse en gång ha träffats mellan personen och fastighetsägaren. Den överenskommelse som då har bildats är den enklaste formen av nyttjanderätt, det vill säga en allmän nyttjanderätt upplåten på obestämd tid enligt JB 7 kap. Vilket i sin tur innebär att om fastighetsägaren beslutar att stänga av den aktuella vägen med en bom sägs även det allmänna nyttjanderättsavtalet upp och måste därför ta hänsyn till en skäligen uppsägningstid. Skäligen uppsägningstid är minst 6 månader och under den tiden finns det därför en rätt för nyttjanderättshavaren att hålla den aktuella vägen öppen.

Olovligt hinder på enskild väg

Har en person inte använt vägen under lång tid så att inte en överenskommelse genom passivitet har ingåtts mellan parterna finns det ingen rätt till vägen. Om den person som nyttjanderätten är upplåten till beslutar sig för att sälja sin fastighet så har inte den nya ägaren rätt att använda vägen då nyttjanderätten följer den förra ägaren och inte fastigheten. Det är viktigt att inse att det inte är någon självklarhet att en nyttjanderätt har bildats genom passivitet utan man måste alltid falla tillbaka på omständigheterna i det enskilda fallet.

7.2 Vilken processform ska väljas då väg är avstängd

Då en markägare har stängt av en väg som en person anser att han har rätt att köra på och kan bevisa en rätt till vägen finns det tre vägar att välja. Det är att ansöka om särskild handräckning, vanlig handräckning eller att stämma direkt i domstol. Alla tre sätt har sina fördelar, därför kan sökanden välja processform utifrån sitt bevisläge. Särskild handräckning används främst då sökanden har någon slags rättighet till vägen i fråga eller använt vägen under lång tid och kan bevisa detta. Kan inte sökanden bevisa att någon slags rättighet finns att få använda vägen, kan sökanden ansöka om vanlig handräckning istället. Vanlig handräckning används främst i fall där rättsförhållandet inte är fullt utrett och där det inte förekommer någon tvist mellan sakägarna. Det är viktigt att tidpunkten för fullgörande har inträtt, det vill säga att någon hindrar vägframkomligheten. Det sista alternativet att stämma direkt i domstol, vilket används vid tvister mellan parterna och då rättsförhållandet är oklart. Fördelen med domstol är att det ges möjlighet till bättre bevisföring än i de andra två processformerna. t.ex. finns det möjlighet till att åberopa vittnen.

Processform	Bevisläge	Tvist
Särskild handräckning	Sökanden kan skriftligen bevisa vägrättigheten eller lång tids nyttjande av vägen och vill bara få bort hindret på vägen	JA
Vanlig handräckning	Sökanden har svårt att bevisa vägrättigheten och vill ha det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort	NEJ (eftersom KFM inte kan fatta ett beslut då svaranden bestrider ansökan)
Domstolprocess	Sökanden tror sig kunna bevisa vägrättigheten och vill ha det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort	JA

Alla processformerna kan användas om bevis- eller tvistläget är annorlunda. En sökande kan ansöka om vanlig handräckning om rättsförhållandet är oklart och chansa på att svaranden inte bestrider handräckningsmålet. Sökanden får då på ett enkelt sätt en exekutionstitel utfärdad och det bakomliggande rättsförhållandet rättskraftigt avgjort.

Olovligt hinder på enskild väg

En stor skillnad mellan vanlig handräckning och särskild handräckning är det att om svaranden bestrider vanlig handräckning måste målet prövas i domstol för att gå vidare. I särskild handräckning kan svaranden bestrida ansökan och KFM fortsätter handlägga målet.

7.2 Särskild handräckning

Sökanden har två olika beviskyldigheter vid mål om särskild handräckning. Det är antingen åläggande för svaranden att sökandens besittning egenmäktigt rubbats eller utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras. Det ska i båda fallen bevisas att vägen hindras. Sökanden skall dessutom styrka de omständigheter som han åberopar till stöd för sin ansökan. Enligt NJA 1999:474 är bestämmelsen i BfL 4 § 1st i stort densamma vad som gällde enligt 191 § UL och det motsvarar även praxis därtill. I rättsfallet i övrigt lämnades sökandens ansökan utan bifall eftersom sökanden inte kunde bevisa att han hade rätt att använda lokalerna. HD gick igenom beviskraven och sökanden hade inte bevisat att hans besittning egenmäktigt rubbats eller att utövningen av hans rätt till viss egendom olovligen hindras på annat sätt.

7.2.1 Sökandens besittning har egenmäktigt rubbats

Sökandens besittning har egenmäktigt rubbats syftar på fall där en markägare stängt av en väg som under lång tid utnyttjats av annan fastighets ägare. Det är fall där den som använder vägen inte har någon klar rättighet att få använda vägen utan har bara nyttjat vägen. Praxisen enligt 191 § UL säger att då en besittningsrubbning egenmäktigt har rubbats där vägen har använts under lång tid meddelas i allmänhet handräckning. Praxisen från 191 § UL gäller än idag enligt NJA 1999 s.474 vilket innebär att handräckning meddelas eftersom sökanden skall få rådrum att ansöka om en vägförrättning hos lantmäteriet eller lämna in en stämningsansökan i domstol. Svaranden får härigenom en chans att överklaga handräckningsutslaget eller själv söka vägförrättning eftersom sökanden ibland kan få för sig att rättsförhållandet är utrett och inga mer åtgärder behövs vidtas. Enligt praxis från 191 § UL krävs det att två krav är uppfyllda, nämligen att

1. Det gäller endast väg, stig eller utfart. Eftersom sökanden kan ansöka om vägförrättning till LM och få till stånd en vägrättighet genom tvång. Utslaget från KFM ska därför ses som ett tillsvidareutslag i väntan på att få det bakomliggande rättsförhållandet utrett. Det skrivs aldrig ut att det ska ses som ett tillsvidareutslag men i praktiken är det så.
2. Vägen måste ha använts ända tills vägen har blivit avstängd. Används inte vägen längre behöver inte sökanden ha rätt att köra på vägen och därför ska inte heller handräckningsutslag meddelas.

Vidare i detta kapitel följer en analys av rättsfall som behandlar begreppet lång tid. Praxisen bygger på rättsfall från 1877 tills idag, vilket är mer än 130 år och det är lätt att domstolars syn förändras över åren. Vad uttrycket lång tid innebär är svårt att säga men det kan konstateras att om någon har använt vägen i mer än 2 mansåldrar (90 år) innan 1972 har urminnes hävd uppstått.

Olovligt hinder på enskild väg

I rättsfallet NJA 1902 s.68 ansöktes om öppnande av väg som har använts under 30 år innan den blivit avstängd. HovR beviljade handräckning på den grund att sökanden använt vägen under lång tid. HD fastställde HovR utslag. Detta innebär att begreppet lång tid innebär i alla fall 30 år.

I rättsfallet NJA 1940 s.52 meddelades handräckning till boställestyrelsens fördel. Vilket innebar att vägen hade använts under lång tid som utfartsväg åt boställestyrelsens två torp så svaranden hade ingen rätt att egenmäktigt avstänga vägen. I referatet står det inget om hur lång tid torpen har använt den aktuella vägen utan att det har skett sådan lång tid tillbaka som nu levande minnas (mer än 30 år). I målet fanns det heller inga andra vägalternativ för torpen utan endast den aktuella vägen kunde fungera som utfartsväg.

I NJA 1979 s.44 bevisades att en väg har använts sedan 1880-talet. Det har inte styrkts av ägarna till fastigheten B att de ska ha någon rätt att använda den omtvistade vägen. Det är ändå fastlagt att vägen har använts av ägarna till fastigheten B under lång tid. I HovR:s domskäl står det att vägen har använts under lång tid och därför har en servitutsliknande rätt uppkommit för ägarna till fastigheten B, vilket motsvarar praxisen för 191 § UL. HD bedömde istället att ägarna till fastigheten B inte visat någon grund att få använda den omtvistade vägen. HD ansåg antagligen att det uppstod en slags nyttjanderätt för sågverksrörelsen att få använda vägen under företagets tid. Därför har inte vägen knutits till fastigheten utan istället till sågverksrörelsen. Trafiken som sådan efter sågverksrörelsens nedläggande kunde inte grunda ett sakrättsligt anspråk på rätt till väg. Ägarna B hade inte heller visat någon grund för att fastigheten behöver nyttja den aktuella vägen, utfartsväg fanns till fastigheten på annat håll. Urminnes hävd kunde inte heller åberopas eftersom fastigheterna ligger inom den egna byns gränser.

Fastighetsdomstolen hänvisade i rättsfallet 00:18 till NJA 1979 s.44 och uttalade att inte ens en längre tids invändningsfri användning av en väg ger upphov till en för framtiden gällande rättighet, om inte urminnes hävd kan styrkas. FD tolkning stämmer delvis, ingen rättighet kan tillskapas genom en längre tids invändningsfritt nyttjande, om inte urminnes hävd kan styrkas. Möjligheterna finns dock för sökanden att ansöka om en vägförrättning och på det sättet få tillgång till vägen. Sökanden kan också ansöka om särskild handräckning och få tillgång till vägen om han använt den under lång tid i väntan på ett beslut från LM.

I RH 1989:112 är det referat två rättegångsprocesser. Den första rättegångsprocessen var om att ägaren A till Fåraby 1:6 stängt av en väg och ägaren B till Röd 1:2 ansökte om avstängningens undanröjande. B fick rätt eftersom han har använt vägen under lång tid och därför hade inte A rätt att egenmäktigt avstänga vägen. Ägaren till hemmanet Röd 1:2 hade använt vägen sedan 1820-talet och det anses vara lång tid.

Olovligt hinder på enskild väg

I ÖÅ 133-08 meddelade KFM utslag i enlighet med sökandens yrkande och gav honom rätt att använda vägen. KFM meddelade utslag i frågan och i skälen står det att sökanden använt den aktuella vägen under lång tid som utfartsväg. Att det finns ett servitut åt ett annat håll har inte hindrat KFM att meddela utslag. TR lämnade överklagandet utan bifall men HovR bedömde att svaranden hade rätt att egenmäktigt avstänga vägen fast sökanden hade använt den under 50 år. Sökanden kunde inte styrka att han kört på vägen i 50 år och därför kunde inte handräckning beviljas. Frågan är hur HovR hade sett på frågan om sökanden inte hade haft servitutet åt det andra hållet, alltså att sökanden inte hade någon rätt till väg alls.

Det sista rättsfallet som behandlar frågan är NJA 1968 s.411 där en fastighetsägare använt en väg över en grannens fastighet i ca 65 år. Till en början användes vägen mest som gångväg och för körslor men de sista 20 åren även för personbilar och lastbilar, något som inte var syftet med vägen från början. Fallet gick ända upp till HD som beslutade att fastighetsägaren hade rätt att köra på vägen även att han hade börjat köra med personbilar och lastbilar på vägen. Eftersom fastighetsägaren hade kört på vägen under 20 år ansåg HD att en rätt hade uppstått genom passivitet för fastighetsägaren att fått använda vägen under en lång tid.

Sammanfattas ovanstående stycken för att försöka tyda begreppet lång tid gäller följande. Lång tid är minst 20 år och uppåt, vidare är det oklart hur många år en person behöver använda en väg för att besittning skall föreligga. Min analys av begreppet lång tid är att det skiljer från fall till fall då det är olika slags faktorer som kan bidra. Vissa påstår att ett muntligt nyttjanderättsavtal har ingåtts direkt då en fastighetsägare tillåter någon åka på fastighetens enskilda väg men som inte finns behandlat i praxis. 20 år är dock väldigt många år och jag anser att en ännu lägre gräns finns, tyvärr har jag inte hittat några domstolsbeslut som instämmer eller förnekar att så är fallet. Ett prejudicerande fall från HD vore det bästa för att ta reda på vad som är lång tid eftersom det inte finns någon idag som med säkerhet kan säga vad som gäller.

Jag har inte hittat någon praxis som visar att KFM bereder sökanden rätt att få använda en väg där sökanden inte kan visa någon rättighet utan bara använt vägen under lång tid, ifall sökanden har en annan utfartsväg. Ett undantag är om sökanden inte kan visa någon rätt att använda den andra vägen i fråga. Svaranden måste bestrida och visa att sökanden har en väg åt ett annat håll, annars beviljar KFM handräckning då de inte gör någon egen utredning.

7.2.2 Utövningen av sökandens rätt till viss egendom olovligen hindras

Utövningen av sökandens rätt till viss egendom olovligen hindras är mål där sökanden kan bevisa att det finns en vägrättighet och kan bevisa detta skriftligen. Muntliga förhandlingar är inte tillåtet i särskilda handräckningsfall eftersom målen skulle mera likna en domstolsrättegång och det skulle även motverka snabba avgöranden. Enligt Anders Brattgård på KFM beviljar myndigheten för det mesta ansökningar där sökanden skriftligen kan bevisa att de har en vägrättighet då en markägare stängt av en väg, exempel ett officialservitut.

Olovligt hinder på enskild väg

I rättsfallet Å 1707-07 finns det ett skriftligt officialservitut som inte har använts på 50 år men det gällde fortfarande trots att vägen aldrig blivit anlagd. Officialservitut gäller tills de blir upphävda genom ett lantmäteribeslut.

I referatet RH 1989:112 den andra rättegångsprocessen bevisade ägaren B till Röd 1:2 att fastighetens ägare över tiden har använt den avstängda vägen mer än 90 år innan 1972 och hade därför en urminnes hävd grundad rättighet att använda vägen. Det är svårt att bevisa att urminnes hävd föreligger, det får oftast ske genom ett avtal som är upprättat innan 1880-talet. Kan ett sånt avtal visas är urminnes hävd ett bra bevis.

Min analys av utövningen av sökandens rätt till viss egendom olovligen hindras är att sökanden får igenom sitt krav om han kan bevisa skriftligen en rätt till vägen. En förrättningsakt från LM där den aktuella rättigheten bildas tillsammans med foton på hindret över den aktuella vägen borde vara tillräckligt med bevis för att KFM ska fatta ett beslut i enlighet med ansökan. Problem kan inträffa vid bevisning att sökanden har en rättighet. Det är svårt att bevisa ett gammalt muntligt avtalsservitut som har slutits mellan den gamla ägaren till svarandens fastighet och sökanden.

7.2.3 Vad en härskande fastighet får acceptera

I rättsfallet 1974 s.621 var det okej att sätta upp en haspad men inte låst grind över bilväg trots att den härskande fastigheten motsätter sig åtgärden. Syftet med åtgärden var att hindra obehörig biltrafik och det fick grannen tåla. Rättsfallet NJA 1962 s. 704 är ett annat fall där den härskande servitutfastigheten fick finna sig i att det var två låsta grindar över gångvägen. Fastighetens ägare hade tillgång till nycklar men tyckte ändå det var en besittningsrubbnings att den tjänande fastigheten satt upp två låsta grindar över gångvägen. Ägarna till den tjänande fastigheten anlade grindarna eftersom det var obehörig gångtrafik över sin fastighet. En tjänande fastighet kan alltså få rätt att sätta upp bommar för att hindra obehörig trafik även om det påverkar den härskande fastigheten.

7.2.4 Sammanställning beviskrav

Sammanfattas analysdelen särskild handräckning kommer jag fram till följande i ett fall där en markägare har stängt av en väg som en person(sökanden) anser att han har rätt att köra på och därför ansöker om särskild handräckning.

Sökanden kan bevisa följande åtgärd	Handräckning beviljas
En vägrättighet finns och kan bevisas	JA
En vägrättighet finns inte eller har inte bevisats men det kan bevisas att sökanden använt vägen i mer än 20 år	JA
En vägrättighet finns inte men kan bevisas att sökanden använt vägen i mindre än 20 år	Rättsläge oklart, någon gräns föreligger
En vägrättighet finns inte men kan bevisas att sökanden använt vägen under lång tid, dock har sökanden även en annan utfartsväg	NEJ

7.3 Finns det fall där man kan ta bort bommen själv

Rubbar man olovligen annans besittning för att själv ta sig rätt, dömes för självtäkt till böter eller fängelse i högst sex månader, enligt BRB 8 kap 9§ brottsbalken BRB. Det är inte meningen att folk ska rubba annans besittning utan processen ska snabbt och enkelt gå via KFM. I vissa fall kan det hända att rätt finns att ta bort bommen själv, t.ex. om man är instängd. Det är fall då nöd föreligger, det vill säga när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse, enligt BRB 24 kap 4 §.

7.4 Bildande av vägrättighet enligt AL

Vid avstängning av enskilda vägar kan en person ansöka hos LM om en anläggningsförrättning enligt AL för att få vägen öppnad igen. Sökanden kan då först ansöka om fastighetsbestämning för att LM ska undersöka om det finns någon rättighet för sökanden att få använda vägen. Det kan bli dyrt att genomföra en fastighetsbestämning så oftast är det bättre att sökanden ansöker om en anläggningsförrättning direkt istället. Konstateras det en rättighet genom fastighetsbestämning avslutar lantmätaren förrättningen genom ett beslut. Finns det ingen rättighet att använda vägen så får LM bilda en rättighet. Är det flera fastigheter som använder vägen kan en gemensamhetsanläggning inrättas. Är det en fastighet inblandad eller två fastigheter där ägarna är osams kan istället ett servitut avseende väg inrättas enligt AL 49 §. Fördelningen av förrättningskostnaderna skiljer sig åt i dessa två fall. Vid bildande av en gemensamhetsanläggning delar de deltagande fastigheterna på kostnaderna, oftast efter andelstal. Vid bildande av ett servitut avseende väg skall den härskande fastigheten betala hela förrättningskostnaden själv. Lämplighetsvillkoren i AL 5-8 §§ måste vara uppfyllda för att en gemensamhetsanläggning eller servitut ska kunna bildas. Vidare gäller att AL 9-11 §§ också är uppfyllda för bildande av en gemensamhetsanläggning.

En ägare till fastighet A som ansöker om en anläggningsförrättning och vill att ett servitut avseende väg skall inrättas för en väg över grannens fastighet B. Grannen i fråga har ingen nytta av den aktuella vägen. Lämplighetsvillkoren i AL måste vara uppfyllda för att ett servitut skall bildas. Väsentlighetsprincipen är uppfyllt om den aktuella vägen endast är utfartsväg till fastigheten A. Nyttan av servitutet måste vara större än kostnaden vilket den oftast är om den aktuella vägen i fråga är den enda utfartsvägen. Att bygga en väg åt ett annat håll är oftast ett dyrare alternativ. Det aktuella servitutet skall också förläggas på bästa sätt, vilket innebär den sträckning som ger minst intrång och olägenhet utan oskälig kostnad. Det får inte heller uppstå synnerligt men för den tjänande fastigheten B vilket innebär att fastigheten inte får förstöras utav åtgärden. Reglerna för att bilda ett servitut med tvång är tuffa eftersom det ska vara svårt att få en besittning på en annan fastighet.

8 Slutsats

Vid avstängning av en väg kan det finnas bakomliggande rättsförhållanden som motverkar att den aktuella vägen stängs av. De vanligaste rättigheterna är:

- Officialservitut eller liknande förrättningar bildat vid en lantmäteriförrättning.
- Avtalsservitut bildat genom skriftlig avtal mellan fastighetsägare.
- Avtalsservitut bildat muntligen före 1972 mellan två fastighetsägare.
- Skriftliga eller muntliga nyttjanderättsavtal bildat mellan en fastighetsägare och en person.
- Urminnes hävd grundad rättighet som föreligger ifall en väg använts sedan 1882.

Förutom att de ovanstående rättigheterna hindrar en avstängning av en väg kan det även ha bildats ett muntligt nyttjanderättsavtal genom passivitet från den fastighetsägare som vill stänga av vägen. Genom att fastighetsägaren tillåtit en person att köra på en väg under lång tid fast han inte egentligen har någon rätt till det, kan man genom presumtion utgå från att ett avtal eller en överenskommelse en gång har träffats. Personen måste dock kunna bevisa att han använt vägen under lång tid, vilket innebär att han måste ha kört på vägen regelbundet i 20 år. Det är inte utrett ifall en kortare tid än 20 år räcker för att lång tid har förflutit och att därigenom ett avtal har ingåtts genom presumtion.

Då en markägare stänger av en väg över sin fastighet som även används av andra, finns det tre alternativ för att få vägen öppnad igen. Det är att antingen ansöka om särskild handräckning, vanlig handräckning eller ordinärt rättegångsförfarande. De två handräckningsförfarandena är en summarisk process vilket innebär att processen sker skriftligen genom brevväxling. Den summariska processen är ett snabbare, enklare och ett billigare rättegångsförfarande än det ordinära rättegångsförfarandet. Särskild handräckning är den vanligaste åtgärden vid avstängning av vägar och används om sökanden kan bevisa skriftligt att han har rätt att köra på vägen eller har använt vägen under lång tid. Processen tar från 2 veckor upp till 3 månader beroende på hur lätt det är att delge svaranden. Bevisningen kan vara en officialrättighet, ett avtal som en gång har träffats eller att sökanden kört på vägen under lång tid. KFM meddelar utslag även om svaranden bestrider sökandens yrkande. Vanlig handräckning kan användas om sökanden vill få det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort som svaranden inte frivilligt erkänner fast han inte har något i sak att invända emot kravet. Den tredje åtgärden är att stämma direkt i domstol, åtgärden används oftast då sökanden vill få det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort och svaranden är emot åtgärden. Sökanden har även problem att skriftligt bevisa en rättighet och domstolen erbjuder större möjlighet till bevisföring än de andra två alternativen.

Olovligt hinder på enskild väg

Sökanden har två olika alternativ att välja på vid mål om särskild handräckning beroende på bevisläget. I bägge alternativen måste det bevisas att den aktuella vägen hindras. Det första alternativet är åläggande för svaranden att sökandens besittning egenmäktigt rubbats. Detta kan exempelvis vara att sökanden inte längre har rätt att köra på vägen. Sökanden måste ha kört på vägen under lång tid för att KFM ska meddela positivt utslag. KFM beviljar inte handräckning ifall det visar sig att sökanden har en rätt till en annan utfartsväg än den väg som han ansöker om att få öppnad. Det andra alternativet är att bevisa att utövningen av sökandens rätt till viss egendom på annat sätt olovligen hindras. Detta innebär att svaranden hindrar sökanden att använda vägen vilket han har rätt till. Har sökanden något slags officalservitut eller ett avtal som en gång träffats som kan bevisas beviljar i allmänhet KFM ansökan. Ett utslag om särskild handräckning skall ses som ett tillsvidareutslag i väntan på att få det bakomliggande rättsförhållandet rättsligt avgjort.

KFM verkställer själv sina utslag och ansökan om verkställighet anses gjord då utslaget meddelats om sökanden inte i målet angett att så inte ska ske. Utslaget vinner laga kraft då verkställighet sker. Verkställigheten sker så fort som möjligt, ibland redan samma dag. Om nöd föreligger, vilket innebär fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse kan sökanden få rätt att ta bort bommen själv.

Har sökanden fått handräckning avslagen har man alltid möjlighet att ansöka om anläggningsåtgärd hos LM. Bland annat måste lämplighetsvillkoren i AL vara uppfyllda om LM ska kunna bilda vägrätt för sökanden. Bland annat anses normalt inte väsentlighetsvillkoret vara uppfyllt om sökanden har en annan utfartsväg än den aktuella vägen.

9 Källförteckning

Tryckta källor

Häggman, B, Boström, J & Linders, J. 2006. Betalningsföreläggande och handräckning. (sjätte upplagan). Norstedts Juridik AB, Stockholm.

Forsyth, R i Karnov. 2007/08. (tolfte upplagan, band 3). Thomson Fakta AB. Stockholm

Gregow, T. 1990. Utsökningsrätt (andra upplagan). Norstedts Juridik AB, Stockholm

Hassler, Å. 1960. Utsökningsrätt. (andra upplagan). A.B. Nordiska Bokhandeln, Stockholm.

Hillert, S. 1991. (tredje upplagan). Iustus Förlag AB, Uppsala

Julstad, B. 2005. Fastighetsindelning och markanvändning. (tredje upplagan). Norstedts Juridik AB, Stockholm

Larsson, N & Synnergren, S. 2007. Arrende- och andra nyttjanderättsavtal i praktiken. (andra upplagan). Norstedts Juridik AB, Stockholm

Nilsson, L & Sjödin, E. 2003. Servitut. (andra upplagan). Norstedts Juridik AB, Stockholm

Nilsson- Stjernquist, P. 1946. Om handräckningsutslag. G.W.K Gleerup. Lund

Offentliga tryck - Propositioner

Prop. 1989/90:85

Regeringens proposition 1989/90:85 om ny summarisk process

Databaser

CD fastighetsbildning 2008:3. Lantmäteriet. Norstedts Juridik AB

Zeteo (Norstedts Juridik AB)

Internet

Kronofogden (2008a)

<http://www.kronofogden.se/download/18.128652f311129ceee2680001197/92803.pdf>
2008-11-26

Kronofogden (2008b)

<http://www.kronofogden.se/4.14db52b102ed4e5fe380002839.html>
2008-11-26

Riksförbundet enskilda vägar (2009a)

2009-01-07

Muntliga källor

Anders Brattgård, jurist, Kronofogdemyndigheten

Möte 2008-09-16

Telefonintervju 2008-11-20

Eije Sjödin, lantmätare, Lantmäteriet

Telefonintervju 2008-11-27

Samuel Norrlin, länslantmätare, Lantmäteriet Jönköpings län

Möte 2008-05-09, 2008-11-20

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 2008 s.288 (*se sid. 40*)

NJA 1999 s. 474 (*se sid. 40*)

NJA 1902 s.68 (*se sid. 41*)

NJA 1940 s.52 (*se sid. 41*)

NJA 1979 s.44 (*se sid. 41*)

NJA 1968 s.411 (*se sid. 43*)

NJA 1974 s.621 (*se sid. 43*)

NJA 1962 s.704 (*se sid. 44*)

Hovrätt

Göta HovR, avd 2, 2008-03-14, ÖÄ 133-08.

Tingsrätt

Göteborgs TR, avd 14, 2007-07-06, Ä 1707-07